

Natuur- en Vogelwacht Culemborg

Hak-al

oktober 2017 - jaargang 43 - nr 3

- *De tuinhaag als vliegbasis: Zweefvliegen*
- *Hemelvaartkamp Ruinen - Dwingelderveld*
- *Natuurgebied De Moerputten*
- *Broedvogels van de Goilberdingerwaard*

Het Oortdeel

Louis van Oort

Lvanoort@planet.nl

Hete herfst

Het is herfst. Althans, volgens de kalender is het herfst. Maar op het moment dat u dit leest, kan het wel 22 graden met een stralend zonnetje zijn. Er is namelijk geen peil meer te trekken op het weer.

Ik heb er de KNMI-cijfers niet bij gepakt, maar voor mijn gevoel is er de laatste jaren een patroon van (bijna-) hittegolven in de lente, compleet verherfste zomers en lenteachtige perioden in september of zelfs oktober. Echte winters zijn sowieso vrijwel non-existent geworden.

Ik weet het, het is allemaal een beetje meteorologie van de kouwe grond, maar ik durf zonder gedegen wetenschappelijke onderbouwing wel te stellen dat het standaard seizoenspatroon aan verandering onderhevig is.

Dat heeft zo zijn leuke kanten. Een weekje hoogzomer in mei is natuurlijk nooit weg, terwijl een lentebriesje door de herfstbladeren ook zo zijn bekoringen heeft. De andere kant van de medaille is natuurlijk verregende en verkleumde zomervakanties in eigen land en winters waarbij de baggerlaarzen in plaats van de schaatsen uit het vet gehaald kunnen worden. Jawel, u heeft hem al door. Dit is een al haast ouderwetse litanie tegen de klimaatverandering. Alle Trumps van deze wereld kunnen nog zo hard roepen dat klimaatverandering niet bestaat maar een Chinese hoax is, een hittegolf in mei vertelt gewoon het echte verhaal.

Nu hebben we het alleen nog maar over de gemakken en ongemakken voor de mens gehad. Voor dieren is het allemaal nog veel dynamischer en voor het overgrote deel bedreigender. Tuurlijk, het is best leuk dat we hier de laatste jaren karrenvrachten insecten met het voorvoegsel 'zuidelijke' kunnen bewonderen. Als het echter in mei 30 graden is op een moment dat veel vogels jongen hebben, piepen deze wel anders. Die jongen zijn dan amper af te koelen en leggen massaal het loodje. En dan heb ik het nog niet eens over de gecompliceerde afstemming van voedselpiek (rupsen) met het moment dat soorten als koolmees hun jongen hebben.

Een ander fenomeen dat met de klimaatverandering samenhangt, is de toenemende kans op stormen. Ook in de zomer komt het nu regelmatig voor dat er windkracht 10 over het land jaagt. Op dat moment zit alles volop in het blad en dat merk je dan: hoge bomen vangen veel wind, maar groene bomen nog meer. Bij zulke stormen waaien er verhoudingsgewijs veel meer bomen om en breken meer takken af dan tijdens een herfststorm. Met alle gevolgen voor de broedende vogels van dien.

Voor de camera's van Beleef de Lente konden we dit jaar live een hiermee samenhangend gevolg van zo'n zomerstorm aanschouwen. We zagen, voor het eerst waar dan ook ter wereld live, een koekoeksjong in een nest van een kleine karekiet. Toen het jong net uit het ei was, raasde een zomerstorm over het land, waarbij het prachtige om rietstengels

gevlochten nest urenlang heftig heen en weer gezwiept werd. Het jong overleefde het en groeide de dagen erna als schimmel in een pot appelmoes. Nu is een karekietennestje best stevig en kan het normaal gesproken zo'n relatief enorm groot koekoeksjong best houden. De storm had echter de stabiliteit van het nest aangetast, zodat het jong er uiteindelijk doorzakte (hoe dat afliep, is een mooi verhaal; lees en bekijk het op www.beleefdelente.nl). Kortom, ook hier had de klimaatverandering indirect een ingrijpend gevolg voor een bepaalde vogel.

De strekking van mijn epistel zal duidelijk zijn: het valt zeer te hopen dat de klimaatverandering binnen de perken blijft en de natuur niet nog verder in chaos stort.

Ik wil weer gewoon lente-zomer-herfst-winter en geen herfst-zomer-herfst-lente-herfst.

foto Shutterstock

Colofon

Voor vragen over de bezorging:
Loes Plaisier
0345 - 519 847

Redactieadres:
Gabrielle van Appeldoorn
e-mail: redactie@nwwc.nl

Eindredacteur:
Louis van Oort

Redactie:
Gabrielle van Appeldoorn
Caroline van der Laan
Berry Lucas

Webbeheer:
Jan Dirk Buizer

Uitgave:
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg

e-mail: post@nwwc.nl
website: www.nwwc.nl

Vormgeving:
Caroline van der Laan, Berry Lucas
e-mail: hakalopmaak@nwwc.nl

Druk:
Stichting MEO
Alkmaar

Oplage:
350 exemplaren

Distributie:
Ans van den Berg,
Yme Jan en Jaaike Bosma,
Jan Dirk Buizer en Mirjam Melman,
Carolien Duivenvoorde, Jannus Geleedst,
Marga Gerards, Jurgén Geven,
Gerdt Greve, Yvonne Jakobs-Lommers,
Jandirk Kievit, Leo van de Kooij,
Annemarie Roelink, Wim en Carla Rubers
Harry van de Warenburg, Frans Waroux

Lidmaatschap:
Hak-al is een uitgave van de Natuur- en
Vogelwacht Culemborg en wordt gratis
onder haar leden verspreid.

Coverfoto: Snorzweefvlieg
Foto: Berry Lucas

Achterzijde: Tapuit
Foto: Paul van Veen

Nummer 2017-3

- 2** **Het Oortdeel**
Hete herfst
- 4** **Van het bestuur**
- 5** **Zweefvliegen in de tuin**
De tuinhaag als vliegbasis
- 10** **Waar komt die naam vandaan?**
Tapuit
- 12** **Goed gezien tussen Lek en Linge**
Een vleermuisavontuur
- 13** **Bijzondere insecten in je eigen tuin**
De wolzwever
- 14** **Natuurgebied De Moerputten**
Nestkasten- en Kluswerkgroepleden op pad
- 16** **Hemelvaartskamp Ruinen 24-28 mei 2017**
16 *Vogelwaarnemingen*
18 *Een week vol verrassingen*
- 20** **De focus op ...**
De jeugdwerkgroep van de NVWC
- 22** **Kinderpagina**
- 24** **Fotowedstrijd Natuur in de buurt**
Alle maandwinnaars tot nu toe dames
- 25** **NME Culemborg zoekt vrijwilligers**
- 25** **Knotseizoen winter 2017-2018**
- 26** **Broedvogels Goilberdingerwaard 2012-2016**
- 32** **Agenda**

Dan het bestuur

NVWC-bestuur

Contact opnemen met bestuur kan door te mailen naar bestuur@nvwc.nl of te bellen.

Kars Veling (voorzitter)
0345 - 531 689

Martin Heerschop (secretaris)
0345 - 520 380

Johan de Kruif (penningmeester)
0345 - 515 767

Carolien Duivenvoorde
0345 - 505 423

Ruud Post
0345 - 501 929

Han Sloots
0345 - 518 716

Sarie Buijze
0345 - 522 152

Er is erg goed nieuws, want we krijgen weer steeds meer leden. Na een (zeer langzame) daling zien we nu weer een duidelijke toename van leden. Laten we nog veel meer mensen enthousiast maken voor natuurstudie, natuurbescherming en voorlichting over de natuur rond Culemborg!

Hoewel we denken een wereldberoemde club te zijn in heel Culemborg blijken toch veel mensen ons nog niet te kennen. Of ze hebben een beeld van fanatieke vogelaars die om 4 uur des ochtends gewapend met verrekijker en op kaplaarzen in de regen de natuur in trekken. Nu hebben we die wel, maar we doen als NVWC natuurlijk veel meer.

Om meer mensen te betrekken, hebben we afgesproken in de bibliotheek / Weeshuis eens in de maand lezingen te gaan verzorgen van oktober tot en met juni. We hopen daar, naast onze trouwe bezoekers, juist een nieuw publiek te bereiken. Datzelfde geldt voor de grote jubileummarkt op 16 december in het kader van Culemborg 700, het zevenhonderdjarige jubileum van onze stad.

Jongeren

Onder de nieuwe leden zouden wat ons betreft ook best meer jongeren mogen zitten. We hebben een goed draaiende jeugdgroep, met een aantal enthousiaste begeleiders, maar die groep stopt bij zeg 12 jarigen. We zouden het erg leuk en goed vinden als we ook de jongeren van 12 tot 25 en de twintigers en dertigers zouden kunnen binden. Een aantal leden gaat daarover een cursus volgen in Arnhem en ze hopen met veel nieuwe en nuttige ideeën terug te komen.

700 soorten

Zoals al eerder gemeld, staan er activiteiten rond Culemborg 700 jaar op stapel. Naast de jubileummarkt op 16 december is er op 8 en 9 juni 2018 een spectaculaire natuurmarathon waarbij we proberen 700 verschillende soorten planten en dieren te vinden in ons werkgebied. Veel leden gaan actief op zoek en er zijn bijna ieder uur excursies waar iedereen aan mee kan doen. Het wordt vast een prachtig biodiversiteitsfeest en u krijgt daar binnenkort veel meer over te horen, maar blok de data wel alvast in uw agenda!

We gaan weer een druk en boeiend seizoen tegemoet en we hopen op veel goed bezochte en geslaagde activiteiten. Mocht u vragen, opmerkingen, kritiek of goede ideeën hebben voor het bestuur meld het ons via bestuur@NVWC.nl.

Drijwillige vormgevers gezocht voor de Hak-al

De Hak-al is het kwartaalblad van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg, vol bijdragen van eigen leden over clubactiviteiten en gevarieerde natuuronderwerpen. Het full colour tijdschrift wordt gemaakt door een klein, enthousiast team van redacteurs en vormgevers. In de afgelopen jaren is de Hak-al een professioneel ogend en hoogwaardig natuurmagazine geworden, met interessante artikelen en fraaie foto's.

Omdat de huidige opmakers van de Hak-al binnenkort (tijdelijk) niet meer beschikbaar zijn, zoekt de redactie van de Hak-al vrijwilligers die het vormgeven van de Hak-al op zich willen nemen. We maken gebruik van Scribus, een gratis te downloaden opmaakprogramma, dat met wat instructie relatief eenvoudig te leren is. Ervaring met drukwerk opmaken en een beetje creativiteit is een pré, maar niet noodzakelijk. Per jaar worden vier bladen gemaakt, dus op jaarbasis kost deze uitdagende en boeiende vrijwilligersklus niet veel tijd. Geïnteresseerden kunnen zich melden bij berrylucas@gmail.com of gabriellevanappeldoorn@ziggo.nl.

Zweefvliegen in de tuin

De tuinhaag als vliegbasis

door Berry Lucas

foto's van auteur, tenzij anders vermeld

Als je zo de waarnemingen en foto's op nwc.waarneming.nl bekijkt, wordt er tegenwoordig bij de NVWC meer en meer gelet op kleinere ongewervelden in onze omgeving. Daardoor geïnspireerd ben ik zelf de afgelopen zomers aan het macrofotograferen geslagen, vooral in eigen tuin. Wat dat aan diversiteit heeft opgeleverd aan kevers, wantsen, vliegen, bijen enz. vind ik zelf heel verrassend. Dat geldt vooral ook voor de interessante en gevarieerde groep van de zweefvliegen. Ook in dit jaargetijde zijn vertegenwoordigers uit deze groep insecten nog wel te vinden.

Doodshoofd zweefvlieg. De vlekken tekening op het borststuk doet denken aan een schedel.

Onze tuin aan de noordrand van Parijsch is omgeven met een wat uitgegroeide beukenhaag gecombineerd met een inmiddels halfvergaan wilgenscherm. In de loop der tijd is het scherm en de haag doorgroeid met klimop, klimhortensia en kamperfoelie. Spontaan zijn er ook wilg, esdoorn en kornoelje in opgeslagen. De haag is vooral in het voorjaar bijzonder rijk aan insecten, ook al is de tuin verder niet zo heel bloemrijk - die van de buren gelukkig wel. Het meest opvallend en ook nog eens fotogeniek - afgezien van vlinders en libellen natuurlijk - vind ik de soorten uit de familie der zweefvliegen. Bijen, hommels en wespen zijn natuurlijk ook volop te vinden, maar deze onrustige ADHD'ertjes op de foto krijgen en op naam brengen is een kunst apart. Dat heb ik dus al snel opgegeven. Veel zweefvliegsoorten daarentegen hebben de gewoonte om regelmatig doodstil op een blad te gaan zitten, het liefst in het ochtendzonnetje. Daar warmen ze op, rusten uit van hun intensieve vlieggedrag. Ze gebruiken het blad als uitvalsbasis voor hun territoriumverdediging of ze kijken uit naar een partner voor de paring, of een combinatie daarvan. In ieder geval biedt het de gelegenheid ze met de camera met close up-filter, allemaal tamelijk low budget dicht te benaderen. Dat ze door de zon goed belicht worden is een prettige bijkomstigheid voor de lastige

dichtbijfotografie, waarbij het altijd worstelen is met belichting, beweging en scherptediepte. Een statief opzetten in de juiste stand kost te veel tijd, dus vaak klem ik de camera met mijn hand op de juiste hoogte tegen de steel van een schoffel om de camera stil te houden. Het voordeel van digitale fotografie is natuurlijk dat je plaatjes in ruime hoeveelheden kunt schieten, en er zo nu en dan een redelijk scherpe foto bij zit. Het biedt de gelegenheid om als betrekkelijke leek zonder NJN-achtergrond soorten beter te bekijken en op naam te brengen, zonder vangnetjes en macabere lokvallen waar de insecten niet levend uit komen. Voor zweefvliegen is dat fotomateriaal wel nodig, want sommige soorten lijken sterk op elkaar. Er zijn op internet diverse websites met foto's en determinatietabellen te vinden die je helpen om zweefvliegen te herkennen. Dan nóg zijn sommige kenmerken en verschillen zo subtiel dat je er vaak niet helemaal uitkomt. Voor wat betreft de foto's bij dit artikel geef ik dan ook niet de garantie dat de soortbepaling absoluut klopt.

Zoals gezegd zie ik de meeste zweefvliegen in het voorjaar - april tot begin juni - en aan het einde van de zomer. Af en toe kun je een piek waarnemen van bepaalde soorten o.a. blinde bij, driehoekszweefvlieg, snorzweefvlieg, deels door migratie vanuit het zuiden. Van half juni tot in augustus lijkt het

soms wel uitgestorven (vooral afgelopen zomer). Bijen en wespen en gewone vliegen zijn er dan in overmaat, maar zweefvliegen nauwelijks. Wat grotere aantallen en meer soorten tref je weer aan in de nazomer op bijvoorbeeld de bloeiende guldenroede, koninginnenkruid en allerlei schermbloemigen en composieten, hoewel het tot nog toe deze zomer wat tegenvalt. Ik heb op het moment van schrijven 28 soorten redelijk tot goed herkenbare zweefvliegen waargenomen in eigen tuin en een deel daarvan gefotografeerd. Het begint een aardige obsessie te worden. Daarmee heb ik minstens een derde van alle leden van de familie *Syrphidae* (zweefvliegen) die in en rond Culemborg zijn waargenomen (81 volgens waarneming.nl), dicht bij huis gezien.

Het gaat te ver om alle soorten waargenomen zweefvliegen uitgebreid te behandelen. Voor wie meer wil lezen over zweefvliegen, herkenning, verspreiding en hun bijzondere leefwijze, geef ik aan het einde van dit artikel enkele verwijzingen. Ik licht er wel een paar opvallende soorten uit hierna. De overzichtsplaat op de volgende bladzijden geeft een goed beeld van de grote verscheidenheid aan zweefvliegen die je in eigen tuin kunt aantreffen. Sommige soorten heb ik overigens maar een enkele maal gezien.

Zweefv in de tu

Snorzweefvlieg

Terrasjeskommazweefvlieg

Stadsreus

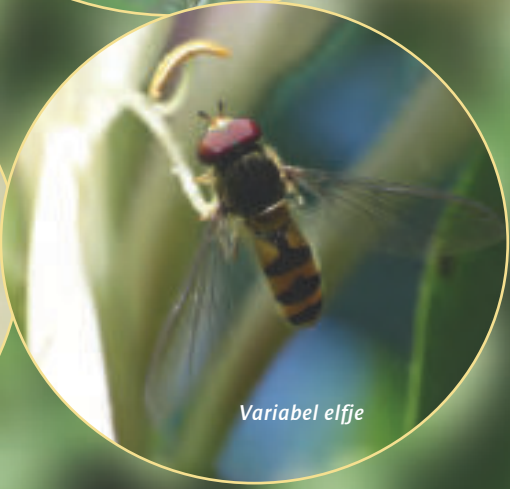
Blinde bij

Grote narcisvlieg

Slanke driehoekzweefvlieg

Variabel elfje

Witte halvemaanvlieg

Hommelbijvlieg

liegen in

Puntbijvlieg

Gewone
pendelvlieg

Gewone fluweelzweefvlieg

Langlijf

Grote gouden bladloper

Witte reus

Menuetzweefvlieg

Enkele bandzweefvlieg

Doodshoofdzweefvlieg

Bessenbandzweefvlieg

Over zweefvliegen

De familie van de zweefvliegen (*Syrphidae*) behoort tot de orde van de tweevleugeligen (*Diptera*). Ze hebben twee vleugels in plaats van de vier, die hommels, wespen en bijen hebben. De achtervleugels zijn net als bij andere vliegen gereduceerd tot haltertjes. Zweefvliegen zijn over het algemeen te herkennen aan hun vlieggedrag: ze hangen stil in de lucht en meestal boven bloemen, om dan plotseling weg te schieten en vervolgens een eindje verder weer te blijven hangen. Ze kunnen ook langdurig op een vaste post zitten, en opvliegen om indringers verdrijven of om op een partner af te vliegen.

Andere kenmerken moet je bij een sterkere vergroting bekijken. Het nervenpatroon van de glazige vleugels is typerend en onderscheidend voor de zweefvliegen. De antenneborstel is steeds zijdelings op het derde antennelid ingeplant en niet op het einde van de top zoals bij andere *Diptera*. Op het borststuk staan geen lange, dikke haren (borstels) zoals bij 'gewone' vliegen.

Veel soorten zweefvliegen bootsen wespen, bijen of hommels na, maar ze hebben geen angels en kortere antennes. De meestal 5 tot 15 mm grote vliegen hebben vaak de zelfde felle geel-zwarte kleuren als wespen en soms de beharing van hommels. Deze nabootsing (mimicry) werkt bij allerlei soorten om vijanden af te schrikken.

De vorm en het kleurpatroon verschillen sterk van soort tot soort. Het zijn daarom elementen voor het herkennen van de soort. Van deze veelvormige groep zijn in Nederland ongeveer 350 soorten aangetroffen. Ze zijn grofweg in te delen in grotere soorten die vaak op bijen en hommels lijken - bijvliegen - en kleinere soorten met vaak een wespachtig geel-zwart streeppatroon, zoals de bandzweefvliegen. Nog kleinere soorten uit geslachten met aansprekende Nederlandse namen zijn bijvoorbeeld platvoetjes, bladlopers, elfjes, gitjes enzovoort. Enkele soorten zijn extra groot en opvallend, zoals de stadsreus (of hoornaarzweefvlieg) en de witte reus (of voorzweefvlieg). In het algemeen grenzen bij mannetjes zweefvliegen de ogen boven op de kop aan elkaar, bij vrouwtjes zit er tussenruimte.

Er zijn weinig plaatsen waar geen zweefvliegen voorkomen. Ze houden wel van zon, maar het mag ook niet te warm zijn. Bij kouder en bewolkt en nat weer houden ze zich meestal schuil. Er moeten bloemen aanwezig zijn waarvan de nectar en de stuifmeelkorrels gemakkelijk bereikbaar zijn, omdat zweefvliegen een kortere snuit hebben dan bijen. Net als bijen spelen zweefvliegen waarschijnlijk ook een belangrijke rol bij de bestuiving.

Van meerder soorten zweefvliegen - zoals de snorzweefvlieg - eten de larven bladluizen, die in grote getale gegeten worden. Dat maakt ze bijzonder nuttig voor telers. Afhankelijk van de soort overwinteren zweefvliegen als volwassen individu, als larve of als pop. Van diverse soorten ontwikkelen de eitjes en larven -maden of rattenstaartlarven- zich in (verontreinigd) water (bijvoorbeeld de pendelvliegen), rottend materiaal of mest (bijvoorbeeld de blinde bij) en soms in planten (zoals de narcisvlieg). Net als bijen, die nu veel in het nieuws zijn, hebben ook zweefvliegen waarschijnlijk veel te lijden van het gebrek aan bloemen en gebruik van bestrijdingsmiddelen in de landbouw. Dat is ook de reden dat bloemrijke tuinen aantrekkelijk zijn voor zweefvliegen.

Een rattenstaartlarve

Enkele opvallende soorten zweefvliegen

Blinde bij (*Eristalis tenax*)

De blinde bij is in de tuin en vele andere biotopen een van de meest algemene zweefvliegen. De soort heeft uiterlijk en qua gedrag bij het bloembezoek veel weg van een bij en kan daar makkelijk mee verward worden. Van de andere bijvliegen van het geslacht *Eristalis* in de tuin (bijvoorbeeld kegelbijvlieg, puntbijvlieg, kleine bijvlieg) is deze soort te onderscheiden door twee verticale haarbanden op elk oog, al vind ik het zelf heel lastig om te zien. De oranje tekening op het achterlijf is zeer variabel: soms met geheel donker achterlijf, soms bijna geheel

oranje. De blinde bij is het gehele jaar aan te treffen, op - warme - winterdagen zijn dat alleen overwinterende vrouwtjes. De blinde bij bezoekt bloemen: mannetjes jagen vaak vanaf een uitkijkpost zoals een blad, andere insecten weg door er achteraan te vliegen, waarna ze weer naar hun post terugkeren. De vliegen - alleen de vrouwtjes - overwinteren op beschutte plekken, vaak in grote groepen in bijvoorbeeld bunkers en gierkelders. In het najaar trekt een deel van de Nederlandse populatie naar het zuiden. Afgelopen september waren op veel plaatsen grote aantallen blinde bijen aanwezig.

De larven (rattenstaartlarven) leven in natte omgeving met zeer veel organisch materiaal, zowel dierlijk als plantaardig en kunnen zich zelfs in mest ontwikkelen. Om in die zuurstofloze prut te ademen gebruiken ze een soort snorkel.

Snorzweefvlieg of pyjamazweefvlieg

(*Episyrphus balteatus*)

Dit is de meest algemene zweefvlieg van ons land, die overal aangetroffen kan worden. Vooral in de zomer zitten de bloemen soms vol met snorzweefvliegen. De snorzweefvlieg dankt zijn naam aan de smalle, zwarte bandjes tussen de oranje banden op zijn achterlijf: deze bandjes hebben de vorm van een 'Zorro'-snorretje. De snorzweefvlieg is één van de weinige zweefvliegensoorten die in het volwassen stadium (althans de vrouwtjes) de winter kan doorbrengen op beschutte plekken. In het voorjaar leggen ze hun eitjes, waaruit bladluisetende larven komen. Later in het voorjaar verpoppen ze en dan verschijnen er binnen één à twee weken nieuwe snorzweefvliegen. Echter een groot deel van de zomerpopulatie wordt gevormd door migranten uit Zuid-Europa, die op warme dagen met duizenden deze kant op komen. De snorzweefvlieg leeft van nectar en stuifmeel van allerlei bloemen. Deze soort is populair in de tuinbouw als bladluizenbestrijder.

Stadsreus of hoornaarzweefvlieg

(*Volucella zonaria*)

Enkele jaren geleden was de stadsreus nog zeldzaam, maar deze grote zweefvlieg wordt steeds vaker gezien. Ook deze zomer waren er in het werkgebied van de NVWC meerdere waarnemingen. Deze foto is recent gemaakt door Paul van Veen in zijn tuin. De stadsreus dankt zijn naam aan het grote formaat, tot wel 2,5 centimeter en het feit dat deze zweefvlieg vooral in tuinen in de bebouwde kom wordt gezien. Deze soort lijkt door zijn grootte en oranjebruine kleuren op de hoornaar(wesp) die heel pijnlijk kan steken. Maar het is een onschuldig diertje dat leeft van nectar en stuifmeel. Anders dan de stadsreus vliegt een echte hoornaar zigzaggend en heeft een wespentaille.

Opmerkelijk is de ontwikkeling van de larve van de stadsreus. Deze leeft op de bodem van een bewoond wespennest. Hier voedt de larve zich voornamelijk met afval, zoals dode wespennissen en stervende wespen.

De stadsreus is een zomergast, hij komt vanuit Zuid-Europa naar Nederland en wordt hier het meest gezien in het westen en zuiden van ons land. Ze zijn vaak te vinden op de vlinderstruik. In Nederland komen vijf soorten reuzen van het geslacht *Volucella* voor, waarvan de hommelseus, de stadsreus en de witte reus het meest voorkomen.

Gewone pendelvlieg (*Helophilus pendulus*)

Deze vlieg heeft zwarte en gele lengtestrepen op het borststuk. Het achterlijf heeft een patroon met gele, zwarte en grijze vlekken. Midden op de kop zit een streep. Het dier is door middel van het kleurpatroon van de pootjes en de kale zwarte lengtestreep op het hoofd te onderscheiden van andere *Helophilus* soorten, zoals de wat grotere citroenpendelvlieg die ook wel tuinen bezoekt. Het is een algemene soort die van april tot oktober op bloemen gevonden kan worden. Ook deze soort heeft rattenstaartlarven, die leven in vele typen grotere en zeer kleine wateren, naar zeggen zelfs in natte koeienmest.

MEER LEZEN OVER ZWEEFVLIEGEN OP INTERNET:

De Nederlandse zweefvliegen - deel 8 serie Nederlandse Fauna (Geheel te downloaden op www.bestuivers.nl/publicaties)

Fotogids zweefvliegen - waarneming.nl/download/fotogids_Syrphidae.pdf

Zweefvliegen, Syrphidae - www.tuin-thijs.com/zweefvliegen.htm
Zweefvliegenportretten -

www.bestuivers.nl/zweefvliegen/zweefvliegenportretten

Zweefvliegen - www.ahw.me/indexzweefvliegen.html

Waarnemingen zweefvliegen NVWC -

<http://tinyurl.com/NVWCzweefvliegen>

Waar komt die naam vandaan?

Een stapeltje stenen in het akkerland

door Ellen Geleedst
foto's Paul van Veen

Een paar maanden geleden, in de meivakantie, hebben we twee weken doorgebracht in het Lauwersmeergebied. Mochten er trouwe lezers zijn van deze rubriek, dan herinneren ze zich misschien het stukje over de brandgans, geschreven net voor we naar dat gebied vertrokken. Dit jaar hadden we een vakantiewoning gevonden op de grens van Groningen en Friesland.

Ik spreek niet voor niets van 'vakantiewoning', want 'vakantiehuisje' is niet het juiste woord. Het huis is groter dan ons huis thuis en zeker vrijer gelegen. Sterker nog, ik kan me niet herinneren ooit zo'n wijds zicht te hebben gehad. Het huis wordt omgeven door kaal akkerland (voor de helft) en wintertarwe (voor de andere helft). Verder helemaal niets. Het is alleen bereikbaar over een weggetje via het erf van de verhuurder. Dus behalve een enkele trekker was er geen verkeer en het land was woest en ledig. Je moet ervan houden, dat geef ik toe. Maar wij houden ervan en hebben het als een unieke plek ervaren. Veel ramen rondom, zodat in de ruime woonkeuken permanent een verrekijker lag, in de ruime woonkamer permanent een telescoop stond en nog een klein kijktortje ook voortdurend rondslingerde. Altijd wel ergens een vogel te zien.

Stapeltjes stenen

Het huis draagt de naam Schalderterp. Die naam is niet ingewikkeld te verklaren, want het lag op een terp. En het hoorde bij de boerderij 'De Schalder'. Mochten we er nog eens terugkomen, wat ik heel waarschijnlijk acht, dan zal ik eens vragen waar die naam vandaan

komt. Maar de vakantiewoning heet terecht terp, want hij ligt hoger dan het akkerland. Dat zorgde ervoor dat de wind, die toch al flink waait in dat deel van het land, onafgebroken om het huis gierde. Bij de rondleiding gaf de boerin al aan welke ramen je het beste permanent dicht kon houden, om het huilen van de wind te beperken. Voor het huis lagen twee stapels stenen. Zomaar, in het woeste lege land, twee stapels stenen. We vermoeden dat het zwerfkeien waren die uit het akkerland zijn gehaald. En om die stapeltjes gaat het nu.

Al bij aankomst troffen we op een van de stapels een tapuit. Ik vind tapuiten prachtige vogels. Mooie karakteristieke tekening, zonder dat het 'schreeuwerige' kleuren zijn. Subtiel, en daar houd ik wel van. De ene tapuit bleek geen toevallige waarneming. Er vlogen tapuiten af en aan rond die stapels. Soms een paar, soms wat meer. En op zekere dag telden we er twaalf. Dat was dan wel direct het record voor de vakantie.

Uitkijkpost

Tapuiten zitten graag op stapels stenen. De stenen zijn een potentiële broedplek voor ze, omdat ze holtes zoeken dicht bij de grond. Konijnenhopen worden ook wel benut. Maar steenhopen hebben meer voordelen. Als de zon schijnt is het er net wat warmer dan op de koude grond. En bovendien heb je vanaf zo'n stapeltje direct een wat wijdere blik. Het zijn insecteneters en ze jagen op zicht. Zo'n 'mini-terp' heeft in het Fries-Groningse vlakke land al gauw het effect van een behoorlijke uitkijkpost.

Niet alleen de tapuiten waren blij met deze uitkijkpost. Ook mijn twee mannen (waarvan een volwassen en een negen jaar oud) hadden vanuit de woonkamer zoals gezegd permanent zicht op de vogels. De tapuiten zaten zelfs te dichtbij om met de telescoop te bekijken. Regelmatig moest ik op zoek naar Paul, die dan weer in de auto (!) zat om de vogels van nog iets dichterbij te kunnen fotograferen. Dat ging het beste wanneer de auto vanaf de parkeerplek tien meter vooruit gereden werd en zo precies op het weggetje stond waar de aardappelpoters langs wilden met hun materieel. Zij kregen wel voorrang van Paul, dat dan wel weer. Het leverde mooie foto's op (zie ook bij dit artikel).

Broedvogels

In dit akkerlandschap zijn de tapuiten overigens geen broedvogels. Ze broeden wel op de Wadden en verder op heel veel plaatsen in Europa, tot aan IJsland toe. Wat we op 'onze' steenhoop zagen, waren pure doortrekkers. Het waren ook lang niet altijd dezelfde. Na een of enkele dagen vertrokken ze weer en kwamen er ook weer nieuwe. Niet vreemd dat ze in dat hele vlakke land allemaal deze twee steenhopen wisten te vinden.

Tap tap tap

Waar zou de naam tapuit nu precies vandaan komen? Naar het antwoord op die

vraag ben ik op zoek gegaan en heb een zeer bevredigend antwoord kunnen vinden. Het geluid van de tapuit wordt wel omschreven als een “afgebeten, smakkend vogelgeluid”. Een beetje een kloppend geluid. In stripverhalen zie je wel als teken van ongeduld zo’n voetje waarbij “tap, tap, tap” staat. In de Middeleeuwen sprak men van ‘tâpen’ als er werd aangeklopt, geklopt in het algemeen of geslagen. En enkelen van ons kennen vast nog het oude kaartspel ‘toepen’, waarbij je bij de laatste slag op tafel ‘toept’ of ‘klopt’. Dat is allemaal aan elkaar verwant. De naam verwijst dus naar een geluid.

Gedrag en uiterlijk

De tapuit heeft ook de gewoonte om van steen naar steen (of van steenhoop naar steenhoop) te vliegen en op elke steen even een knikkende beweging te maken. Daarom heet de tapuit in sommige streeknamen wel ‘steentikker’ of een variant daarop. De Friese naam is ‘stienfûgeltje’ en ook de Duitse naam verwijst naar de stenen waarop hij zo graag zit (‘Steinschmätzer’). Een andere naam voor de tapuit die ik wil noemen is de ‘duinduiker’, ook in verschillende varianten in streeknamen gebruikt. Doordat hij ook wel in konijnenholen broedt, is dat ook een mooie benaming. Zo drukt zijn naam en ook de nodige streeknamen iets uit van het gedrag van deze mooie vogel.

Overigens hebben ze in de wetenschappelijke naam geen gedrag weergegeven, maar juist iets van zijn uiterlijk. Het ‘*Oenanthe oenanthe*’, zoals de wetenschappelijke naam luidt, is afgeleid van het Griekse woord ‘Oinathe’, dat ‘druiif’ betekent. De keel en borst van

de tapuit hebben namelijk met wat fantasie net zo’n izabelkleurige waas als een rijpe druif.

Wijntapper

Dan is er ook nog een groep streeknamen die het over een heel andere boeg gooien. Die zien in de tapuit een verband met wijn. In zuidelijke streken circuleren verschillende namen, maar allemaal sterk gelijkend op ‘wijntapper’. Ik vind die verklaring zo prachtig omschreven in het boek van Blok en Terstege waar ik graag uit put voor deze rubriek (De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis), dat ik deze graag citeer. “Meestal wordt deze groep namen in verband gebracht met de bukkende bewegingen van de vogel, zoals iemand die maakt bij het wijntappen uit een vat. (...) ... naar een overlaat in een wijnvat: bij het gistingproces ontsnapt koolzuurgas door het zogenaamde waterslot, hetgeen een borrelend geluid veroorzaakt en hiermee zou het smakkende geluid van de tapuit zijn vergeleken.”

Prachtig, toch? Waarschijnlijk zegt dit meer over de Bourgondische instelling van mensen in de zuidelijke Nederlanden dan over de tapuit. Toen ik hem zo rond onze vakantiewoning zag vliegen, telkens terugkerend naar die steenstapels, wippend met de staart, dacht ik in de verste verte niet aan wijn. Niet aan wijntappen en niet aan de smakkende geluiden van het gistingproces. Waarschijnlijk is mijn aard ook niet erg Bourgondisch. Geeft niks. Zo lang ik maar kan genieten van zoiets eenvoudigs als vakantie in een aardappelveld. ■

Goed gezien tussen Lek en Linge

tekst en foto's Wiegert Steen

Een vleermuisavontuur

Deze keer in 'Goed gezien tussen Lek en Linge' een vleermuisavontuur. Tijdens de zomermaanden worden in Nederland heel wat jonge vleermuizen geboren. Bij vleermuizen gebeurt dit in de regel in kraamgroepen. Soms raakt een jong de weg kwijt en komt dan bijvoorbeeld in huis terecht. Maar wat kun je doen om zo'n jong weer terug te brengen bij de moeder? Lees hieronder mijn verhaal. Eind juli vonden mijn ouders een ienieniemi-vleermuisje op de grond. In eerste instantie leek het diertje dood, omdat het niet bewoog. Door de grote oren was meteen duidelijk dat het ging om een jong van een grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*). Het diertje had nog geen vacht. Voorzichtig heeft mijn moeder het diertje met een handschoen opgepakt en in een bakje gezet. Uiteindelijk bleek er toch nog flink wat leven in te zitten. Het beestje begon te piepen en te bewegen. Maar nu? Hoe krijgen we het arme vleermuisje weer terug bij zijn moeder? Op advies van een lokale vleermuisdeskundige hebben we geprobeerd om het diertje in de avondschemer weer uit te zetten en begon een spannend avontuur voor zowel het jonge vleermuisje als voor ons!

Voor zover ik weet, zitten er al minstens 7 jaar meerdere gewone grootoorvleermuizen op het terrein van mijn ouders in Rumpst. Op het 1,5 hectare grote terrein staat een grote, oude koeienschuur en een relatief nieuwe kapschuur. In 2010 zag ik voor het eerst een vleermuis zitten in de kapschuur en kon ik er een foto van maken. Op de foto stond een niet te missen grootoorvleermuis. Zoals zijn naam zelf al zegt, herken je de gewone grootoorvleermuis aan zijn zeer grote oren. Die zijn bijna even groot als het lichaam van de vleermuis. Dit

De eerste foto in 2010 van een gewone grootoorvleermuis in de kapschuur

verklaarde ook de vele motten-vleugeltjes die we in beide schuren vonden. De grootoorvleermuis eet kleine insecten in de vlucht, maar grotere prooidieren zoals huismoeders (*Noctua pronuba*), een nachtvlinder, eet hij op vaste eethangplaatsen. Hij eet dan alleen het lichaamje op en laat de motten-vleugeltjes op de grond vallen.

voordat de eerste grootoorvleermuis zich in de schuur liet zien. Na een half uurtje vlogen er minimaal drie grootoorvleermuizen in de schuur. In eerste instantie leken ze weinig aandacht te schenken aan het jong, maar uiteindelijk begon het jong te roepen en werd het jong door de moeder, zou je verwachten, opgehaald.

Toen het donker genoeg was, hebben we geprobeerd om het jong op de muur te zetten in de schuur. Exact op de plek waar we het diertje hadden gevonden. Dit bleek lastiger dan gedacht. Hij wilde de handschoen niet loslaten. Na wat gepriegel besloten we om de handschoen met duct tape aan de muur te plakken. Op deze manier hing het jong aan de handschoen op ongeveer 2 meter hoogte. Het duurde daarna niet lang

We hadden eigenlijk weinig hoop dat het zou lukken, maar de methode blijkt dus wel te werken! Een jonge vleermuis heeft de beste overlevingskans wanneer het grootgebracht wordt door zijn eigen ouder en daarom moet u eigenlijk altijd het volgende doen als u een jonge vleermuis vindt:

- Weet u waar de kolonie zich bevindt? Hang hem dan in de avondschemering - voordat de kolonie uitvliegt - aan de buitenmuur in de buurt van de vliegopening.
- Weet u niet waar de kolonie zich bevindt? Plaats hem dan in de avondschemering - voordat de kolonie uitvliegt - op een zichtbare open plek, bijvoorbeeld een boomstronk. Als de moeder hem hoort tijdens het uitvliegen, zal ze hem komen halen.
- Herenigen met ouders niet gelukt? Neem dan contact op met een deskundige of een opvangcentrum via Vleermuis.net.

Pak nooit een vleermuis met blote handen op, ze bijten uit zelfverdediging! Draag uit voorzorg handschoenen of gebruik een doekje om de vleermuis voorzichtig mee op te pakken. ■

Inzet boven: Mottenvleugels die de grootoorvleermuis op de grond heeft laten vallen, met opvallend veel vleugels van huismoeders (*Noctua pronuba*)

Het jong van de gewone grootoorvleermuis klemt zich vast aan de handschoen

Bijzondere insecten in je eigen tuin

De Wolzwever

door Leo van der Kooij

Grote wolzwever in de tuin. Foto Leo van der Kooij

Als je goed rondkijkt in je eigen tuin zul je regelmatig leuke ontmoetingen met insecten hebben. Je verbaast je vaak over de soortenrijkdom en hun gedrag. Zweefvliegen, hommels, bijen, vlinders weten je tuin goed te vinden. Als de eerste warme zonnige lentedagen zich aandienen, loont het de moeite om een tijdje in je tuin rond te kijken en de uit de winterrust ontwaakte eerstelingen te ontdekken. Een van de eerste zijn de hommels. De grote koninginnen van de verschillende soorten hebben als enige de winter overleefd en gaan nu spoedig een nieuw volk stichten.

Wolzwevers lijken op hommels

Als je zo naar de gemoedelijk rondzoemende hommels kijkt, kun je ook vaak een paar insecten ontdekken die veel op hommels lijken. Het zijn wolzwevers. Deze lijken wel op kleine hommels maar gedragen zich heel anders. In plaats van rustig van bloem naar bloem te vliegen en lekker tussen de meeldraden van de bloemen te woelen om het stuifmeel te verzamelen, schieten deze insecten razendsnel van de ene bloem naar de andere. Hun opvallende lange, rechte zuignuis steken ze dan snel even in een bloem en vliegen dan weer snel verder.

Wolzwevers horen tot de vliegen die op hun beurt bij de orde van de tweevleugeligen (*Diptera*) zijn ingedeeld. Hoewel ze zich als zweefvliegen gedragen, behoren zij tot een aparte familie namelijk de *Bombyliidae*. Uit deze naam kun je de gelijkenis met hommels afleiden. Hommels behoren tot het geslacht *Bombus* een soortgroep van de Vliesvleugelige insecten. Bijen, wespen en mieren horen daar ook bij. Dit voorjaar waren de wolzwevers weer present in mijn tuin en ik heb er zelfs een paar foto's van gemaakt. Dat viel niet mee want ze verplaatsen zich heel snel. Aan de hand van de foto's kon ik de soort op naam brengen en ook wat over de levenswijze van de wolzwevers uit de literatuur te weten komen.

Een stiekemer die parasiteert

De soort op de foto boven is de grote wolzwever – *Bombylius major*; de grootste en tevens meest algemene van de zeventien

soorten die tot nu toe in ons land zijn aangetroffen. Het blijkt bovendien nogal een stiekemer te zijn die parasiteert op zandbijen. Zandbijen zijn solitaire bijen die nestgangen graven in zandige grond en daar in broedkamers eitjes leggen. Zij voorzien iedere broedkamer van stuifmeel als voedsel voor de larve die uit het eitje komt. Als de larve volgroeid is, verpopt die zich in de nestkamer en eenmaal als imago uitgekomen, verlaat de volwassen zandbij zijn of haar ondergronds verblijf.

Onze wolzwever is er nu op uit om heimelijk een larve het nest van een zandbij binnen te smokkelen. Dat gaat als volgt: als de wolzwever een nestgang van een zandbij heeft ontdekt, gaat zij met een eitje, dat zij al van tevoren met wat zand in een speciale kam aan haar achterlijf heeft klaargelegd, achterstevoren voor de nestgang vliegen en schiet als het ware het zand met het eitje de nestgang in. De larve die hier weldra uitkomt, begint de hele nestkamer van de bedrogen zandbij leeg te eten. De volgevreten larve verpopt zich en in plaats van een zandbij vliegt er een nieuwe wolzwever de wijde wereld in.

In ons land komen heel veel soorten zandbijen voor en maar enkele, vaak algemene soorten zijn het slachtoffer van de streken van een wolzwever. Overigens heeft geen enkele soort zandbij zodanig te lijden van de parasitaire wolzwevers dat de populatie achteruit zou gaan.

Al met al is dit weer een prachtig voorbeeld van de ingewikkelde relatie die verschillende soorten insecten met elkaar hebben. ■

Nestkasten- en Kluswerkgroepleden bezoeken Natuurgebied De Moerputten

door Frans Waroux
foto's Frans Waroux en Leo van der Kooij

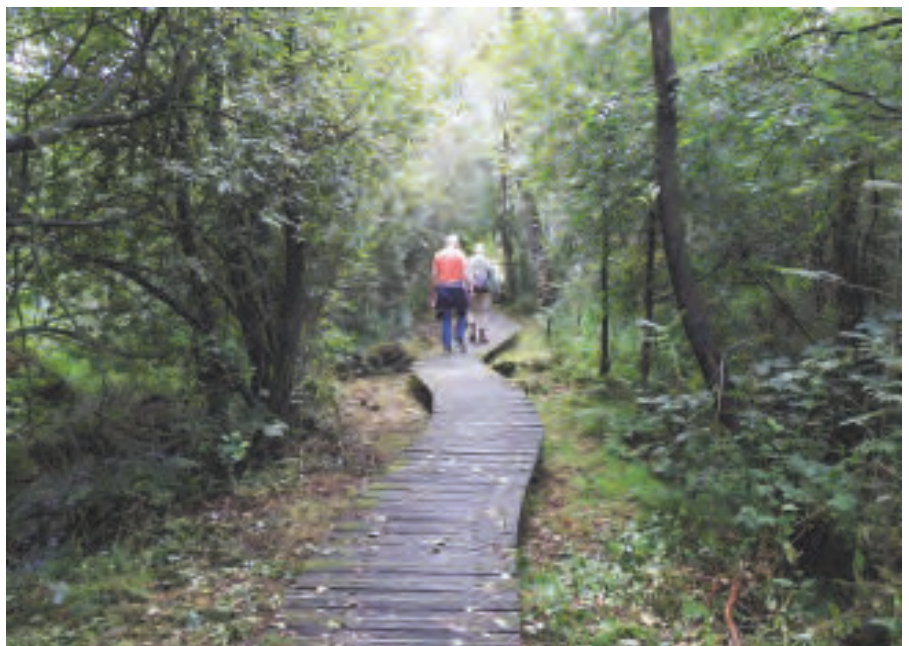
Eerder dit jaar was er in het populaire tv-programma van de KROINCRV 'BinnensteBuiten' een uitzending die ging over het natuurpark De Moerputten, gelegen onder de rook van Den Bosch. In deze uitzending vroeg de charmante presentatrice en boswachter Marieke Schatteleijn met name aandacht voor het in Nederland uiterst zeldzame vlindertje, het pimperlblauwtje. Een vlinder met een wel heel bijzondere levenscyclus.

Deze uitzending heeft bij mij een behoorlijke indruk gemaakt. En zeker niet alleen door dat bijzondere vlindertje, dat overigens in Nederland alleen maar op deze locatie te spotten is. Maar ook door het mooie natuurgebied dat rondom het hooiblauwgrasland aanwezig is.

Op het door Staatsbosbeheer en de Vlinderstichting ingerichte moerasbos met

zijn specifieke begroeiing is door het bos een schitterend wandelpad aangelegd. De wandeling begint over een 600 meter lange spoorlijn die als een monument over het gebied heerst en voert ten slotte door een idyllisch moerasbos waar een aangename rust van uitstraalt.

Waar in de 19e eeuw de toenmalige schoenenindustrie werd beleverd met paard en wagen werd in 1888 deze

spoorlijn in gebruik genomen. In 1955 werd besloten het personenvervoer via deze lijn af te schaffen en alleen nog maar goederen over deze lijn te vervoeren. In 1978 werd de gehele lijn buiten gebruik gesteld. Door persoonlijk initiatief kon 600 meter spoorlijn, gelegen over de grote moerasplas worden gerestaureerd en later als industrieel erfgoed gekwalificeerd worden als Rijksmonument.

Groepsapp

Leden van de Nestkasten- en Kluswerkgroep plegen er met zekere regelmaat nog wel eens op uit te trekken om een ander, interessant natuurgebied te bezoeken. Het voorstel om in dit geval Natuurgebied De Moerputten met een bezoek te gaan vereren was dus snel gemaakt. Leo kondigde via de groepsapp dit bezoek aan en donderdag 3 augustus werd geprikt als de dag waarop de meesten konden.

Om 9.00 uur verzamelen bij De Steenuil waar Leo inmiddels de koffie met toebehoren al in orde had gemaakt. Op de parkeerplaats bij het natuurgebied werd besloten eerst de koffie niet koud te laten worden en presenteerde Shenja heerlijke verse, met vruchten gevulde koeken aan de acht deelnemers. Per ongeluk was Leo de tel kwijtgeraakt van het aantal deelnemers. Er waren maar zeven bekers waardoor Cees heel snel was met opdrieken en deelnemer acht alsnog koffie kon drinken.

Tientallen vlinders

Bij vertrek zonnig, onderweg een fikse bui, bij aankomst met de koffie weer droog, op de 600 meter lange brug een ferme bui en een uurtje later weer zonnig. En juist in die zonperiodes zagen we de vlinders. Tientallen. Het bont en oranje zandoogje, het bruin blauwtje, het icarusblauwtje, natuurlijk het koolwitje maar ook de gehakelde aurelia. Ook werd nog een zilvreiger gezien en gingen door een helikopter veroorzaakt grote aantallen Canadese en grauwe ganzen op de vleugels.

Leo heeft nog wel enkele fraai getekende en bijzondere spinnen gefotografeerd maar helaas geen pimperlblauwtje. Waarschijnlijk toch te laat in het seizoen want deze vlinders zijn slechts enkele weken per jaar actief. De eitjes worden afgezet op de grote pimperl, de waardplant van dit vlindertje. Het rupsje voedt zich hiermee, komt ten slotte op de grond terecht en wordt door een bepaald soort mier meegenomen naar hun nest. De rups voedt zich met het mierenbroed en scheidt een zoetige stof af waar deze mieren dol op zijn. Wanneer de rups gaat verpoppen, moet de vlinder zich wel heel snel uit het mierenest zien te bevrijden voordat deze alsnog door de mieren wordt gedood. En dan begint de cyclus opnieuw.

Nadat het droog was geworden, is het weer alleen maar beter geworden. We hebben onderweg gepauzeerd voor de boterhammen en zijn rond 14h00 uur weer bij de parkeerplaats aangekomen. Opvallend het aantal bezoekers in de middag, maar dat kan ook niet anders. Het is een schitterend, gevarieerd landschap en zeer de moeite waard om met een bezoek te vereren. Wij hebben er in ieder geval van genoten.

Voor meer informatie over deze wandelroute bezoek website: btt.ly/moerputtenroute of binnenstebuiten.kro-ncrv.nl ■

Bruin zandoogje

Berkenwants

Icarusblauwtje

Hemelvaartskamp Ruinen 24-28 mei 2017 Vogelwaarnemingen

door Johan de Kruijf
foto's Leo van der Kooij

Op de eerste dag van het Hemelvaartskamp Ruinen stond er een tocht om het grote Dwingelose Heidegebied op het programma. Dit gebied bestaat in feite uit meerdere heidegebieden, afgewisseld met bossen, vennen etc.

Door Natuurmonumenten is het de laatste jaren dusdanig ingericht dat je vanaf de fiets- en wandelpaden een goed overzicht hebt over het gebied. Daarnaast zijn er veel ruistruimtes gecreëerd, waar de natuur ongestoord kan blijven. Hierdoor is de natuurwaarde van het gebied flink toegenomen en broeden er ook sinds enkele jaren kraanvogels. De grauwe klauwier is ook weer terug en neemt in aantal steeds meer toe. Mooie waarnemingen tijdens de fietstocht waren onder meer zwarte specht, lepelaar en boomvalk.

Na de maaltijd 's avonds stond er voor de diehards nog een excursie op het programma naar de vogelkijkhut bij Diependal. Wel een stuk rijden, maar zeer de moeite waard. Via een verrassende donkere onderaardse gang van 162 meter kom je via een trap vervolgens tussen de vloeivelden van de vroegere aardappelmeelfabriek Oranje, door het Drents Landschap omgevormd tot een prachtig natuurgebied. Het gebied is rijk aan bijzondere moeras- en watervogels. Er broeden onder meer diverse futensoorten, waaronder enkele paren roodhalsfuten, die zich ook prachtig lieten zien. We zagen ook diverse eendensoorten en kleine plevieren. In de vogelkijkhut broeden enkele paren boerenzwaluwen, die zeer regelmatig van dichtbij te bewonderen waren.

Vele heidevogels

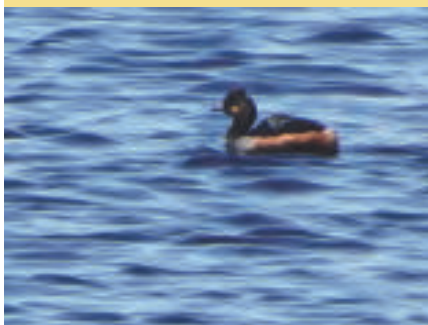
Op vrijdag ging onze fietstocht onder meer naar het heidegebied ten noorden van Havelte, door een prachtig landschap. We fietsten langs het bezoekerscentrum van de Dwingelose Heide, omdat een andere groep daar de dag ervoor een mooi zicht had gehad op een nest van de kleine bonte specht, waar de ouders druk in de weer waren met voeren. Helaas bleek dat de vogels vertrokken waren. Wij moesten het doen met de foto's van de vorige groep. In het gebied rond Havelte hebben we echter voldoende compensatie gevonden. Er werden vele heidevogels gescoord. We fietsten vervolgens via de 'Post'-kazerne richting Steenwijk en zagen een prachtige goudvink op het hek van de kazerne zitten. Doordat we om het militaire gebied heen moesten, werd het uiteindelijk een pittige fietstocht, waarna iedereen blij was dat we weer op het kampterrein aankwamen. 's Avonds werd er genachtvlinderd en werd door de deelnemers nog een houtsnip gezien.

Zaterdag zou een deel van de vogelwerkgroep voor een dag onder leiding van Gerrit Jan Klop samen met ons op pad gaan. De groep was al vroeg van de partij, ze arriveerden tijdens het ontbijt. Gerrit Jan bleek vroeger vele jaren in het gebied gewoond te hebben en wist er daardoor erg veel over te vertellen. Onder zijn bezielende leiding werden nog diverse

Waarnemingen Hemelvaartskamp

VOGELS

Aalscholver
Blauwe Reiger
Boerenzwaluw
Bonte Vliegenvanger
Boomklever
Boomkruiper
Boomleeuwerik
Boompieper
Boomvalkn
Braamsluiper
Bruine Kiekendief
Buizerd
Canadese Gans
Dodaars
Ekster
Fitis
Fuut
Gaai
Geelgors
Gekraagde Roodstaart
Gele Kwikstaart
Geoorde Fuut
Gierzwaluw
Glanskop
Goudvink
Grasmus
Graspieper
Grauwe Gans

Waarnemingen Hemelvaartkamp

Grauwe Vliegenvanger
Groene Specht
Groenling
Groenpootruiter
Grote Bonte Specht
Grote Lijster
Heggenmus
Holenduif
Houtduif
Houtsnip
Huismus
Huiszwaluw
Kievit
Kleine Bonte Specht
Kleine Karekiet
Kleine Plevier
Kneu
Knobbelzwaan
Koekoek
Kokmeeuw
Koolmees
Kraanvogel
Kraakeend
Kuifeend
Lepelaar
Meerkoet
Merel
Nachtzwaluw
Nijlgans
Oeverzwaluw
Ooievaar
Pimpelmees
Putter
Raaf
Rietgors
Ringmus
Roodborst
Roodborsttapuit
Roodhalsfuut
Slobeend
Sperwer
Spreeuw
Staatmees
Tafeleend
Tjiftjaf
Torenvalk
Tuinfluiter
Turkse Tortel
Veldleeuwerik
Vink
Waterhoen
Wespendief
Wielewaal
Wilde Eend
Winterkoning
Wintertaling
Witte Kwikstaart
Wulp
Zanglijster
Zilvermeeuw
Zwarte Kraai
Zwarte Mees
Zwarte Specht
Zwartkop

PLANTEN

Avondkoekoeksbloem
Bermooievaarsbek
Bosanemoon
Dagkoekoeksbloem
Donkere Ooievaarsbek
Echte Koekoeksbloem
Gele Lis
Grote Muur
Margriet
Muizenoor
Pinksterbloem
Ratelpopulier

waarnemingen aan onze lijstjes toegevoegd. Hoogtepunten waren de kraanvogels, raaf, wespendief, geoorde fuut. Helaas werden, ondanks verwoede pogingen, de grauwe klauwieren gemist.

NVWC'ers van het eerste uur

Op de terugweg ontmoetten we nog een NVWC'er van het eerste uur, Marcel van de Tol, met zijn partner. Hij ging uiteindelijk met ons mee naar het kampterrein, waar we samen met de vogelwerkgroep een nogal overvloedige Chinese maaltijd genuttigd hebben. Met Marcel werden nog veel oude koeien uit de sloot gehaald, uit de NVWC-geschiedenis. 's Avonds sloten we af met een avondexcursie naar een bij Gerrit Jan bekende nachtzwaluwplek, waar deze vogels ook inderdaad prachtig gehoord werden.

Door het prachtige weer, de mooie omgeving en het enthousiasme van de deelnemers kunnen we terug kijken op een prachtig Hemelvaartskamp. ■

Hemelvaartkamp 2017: Een week vol verrassingen

door Marja Schuurman

foto Leo van der Kooij

Vanuit Culemborg vertrokken Lysanne en ik al met lekker warm weer. Het was meteen gezellig tussen ons tweetjes en al kletsend bereikten we de camping en de Bed & Breakfast. Maar dat breakfast aten we met de hele groep en niet bij het 'Bed'.

Een verrassing op de avond van dag 1: Johan wist een schitterende kijkershut op een half uurtje rijden vanaf de camping. Met een sliert auto's gingen we op weg. Johan stooft voor ons uit, over landweggetjes, snelweg, provinciale weg en tenslotte weer een landweg. Overal de maximum snelheid: dus ook 130!

Hij was maar net bij te houden en we vroegen ons af waar hij ons helemaal heen bracht. Eenmaal gestopt zei Johan op zijn horloge kijkend: "Zie je wel, precies in een half uur gereden."

We gingen om de geoorde fuut te zien. En die was er dan ook. Evenals de koekoek, en heel veel koekeloorders.

Waarnemingen Hemelvaartkamp

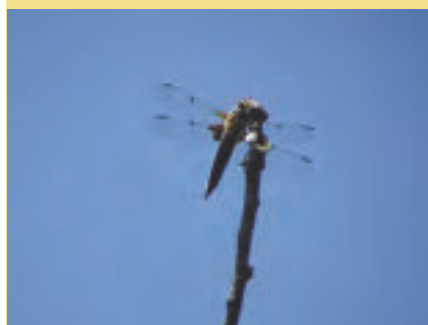
Salomonszegel
Schapenzuring
Tormentil
Valeriaan
Veldzuring
Waterdrieblad
Waterviolier
Wolverlei

INSECTEN

Aardhommel
Bloedcicade
Cantharis Fusca
Hoornaar
Kleine wespenbok
Meikever
Poprover
Rhyssa (spec)
Rozenkever
Schaakbord Lhb
Tapijtkever
Zevenstippelig lhb
Zuringhaantje
Zuringwants

LIBELLEN

Azuurwaterjuffer
Grote keizerlibel
Oeverlibel

Waarnemingen Hemelvaartkamp

Platbuik
Smaragdlibel
Viervlek
Vuurjuffer
Watersnuffel
Weidebeekjuffer

VLINDERS

Aardbeivlinder
Atalanta
Bont Zandoogje
Boomblauwtje
Bruine Vuurvlinder
Citroenvlinder
Dagpauwoog
Groentje
Hoolbeestje
Klein geaderd witje
Kleine Vuurvlinder
Landkaartje
Muntvlinder
Oranjetip

NACHTVLINDERS

Appeltak
Blek Eenstaart
Bonte Bandspanner
Brandvlervlinder
Dennepijlstaart
Draak
Eikentandvlinder
Geel Beertje
Gestippelde oogspanner
Haarbos
Hageheld
Hagendoornvlinder
Halmuiltje (spec)
Hazelaaruil
Heidepalpmot
Kleine Groenbandspanner
Krombandspanner
Lindepilstaart
Melkwhite Zomervlinder
Meriansborstel
Nachtpauwoog
Papegaaitje
Schaapje
Veelvraat
Witte tijger
Zilverstreep
Zomervlinder (spec)

ZOOGDIEREN

Haas
Ree

REPTIELEN/AMFIBIEËN

Adder
Heikikker
Levendbarende hagedis

foto Marja Schuurman

Giga buitenaquarium

Wat ik ook erg bijzonder vond was de brug bij het Bezoekerscentrum Dwingelderveld waarop je ONDER het wateroppervlak kon kijken. Het was daardoor een giga buitenaquarium. We keken onze ogen uit en het werd steeds drukker op de brug omdat andere mensen ook bleven kijken. Onder anderen een meisje van 3 jaar. Zo maak je mensen dus enthousiast. Dat moeten we in Culemborg ook eens doen. Gewoon met een groepje ergens in een wijk enthousiast gaan wijzen naar een vogel, vlinder of bloem. Worden mensen nieuwsgierig van ...

Goede sfeer

Het fijne van deze groepshappening vind ik dat iedereen enthousiast is en we er met zijn allen zo'n goede sfeer neerzetten. We doen samen en laten elkaar vrij. De groepjes wisselen en iedereen weet wel wat toe te voegen.

Zo gingen Lysanne en ik de laatste dag samen fietsen naar Het Blauwe Meer. Daar hebben we geluierd en gezwommen en gekletst. Onze hoofden stonden bol van nieuwe planten-, vogel-, insecten-, reptielen-, vlinder- en amfibieënnamen. Toch hebben we die dag nog een aardbeivlinder, een hazelworm en een dikkopje gespot. Er was dus geen ontkomen aan.

Het was de hele week mooi weer. Vincent had moeite gedaan om stokken te maken voor de slecht-weer schuiltent maar we hadden hem niet nodig. Misschien in oktober?

De laatste avond aten we traditiegetrouw Chinees. Omdat Leo dacht dat we wel reuzehonger zouden hebben, stonden er wel drie tafels vol met bakjes tjap tjo, foe yong hai, gado gado, lijst, pindasaus, kroepoek. Wie wilde nam wat mee naar huis en kon al etend nog eens nagenieten, denkend aan de leuke en leerzame dagen in het Nationaal Park Dwingelderveld. ■

De focus op ...

De jeugdgroep van de NVWC

door Frans Waroux

Na de oprichting van de NVWC in 1976 bestonden de leden eigenlijk alleen maar uit jeugdige scholieren die natuurbeleving hoog in het vaandel hadden staan. Natuurbeleving was toen meer het in stand houden van de brandstapel tijdens het snoeien van knotwilgen. Lekker fikkie stoken. Met een lang stuk hout in die brandende hoop takken en twijgen peuren om de vlammen zo hoog mogelijk te laten stijgen. Uit die groep brandstichters werden de eerste jeugdleden gerekruteerd die actief werden door de inzet van o.a. Gerard van Zuylen, één van de oprichters van de NVWC.

En heden ten dage beschikt de NVWC nog steeds over een jeugdgroep. Jongens en meisjes van zeg maar 8 tot en met 12 jaar die het leuk vinden met elkaar en onder leiding naar buiten te gaan om in allerlei vormen kennis te maken met onze natuur.

Winy Verdouw

Het zal zo'n 10 jaar geleden zijn dat een van de toenmalige begeleidsters van deze groep, Minke de Goedere, op een nieuwjaarsbijeenkomst Winy Verdouw ontmoette. Er werden goede wensen uitgewisseld en Minke vroeg en passant hoe lang Winy nog moest werken. Winy zat in het onderwijs en ging al richting haar pensioen. Het praatje dat de dames maakten, leidde ertoe dat Winy, die altijd al en graag met kinderen werkte, "ja" zei tegen Minke en nu al weer zo'n 10 jaar de 'kartrekker' is van deze jeugdgroep.

Er kwam weer nieuw leven in de groep, zeker omdat toen ook Gonda Baard, op dat moment secretaris van de NVWC, zich met ondersteunende activiteiten ging bezighouden. Er moest zelfs voor korte tijd een ledenstop worden ingevoerd, omdat met het geringe aantal begeleiders geen grote groep kinderen in toom gehouden kon worden.

Vijftien kinderen

Gelukkig is dat op dit moment iets anders. De groep bestaat nu totaal uit zo'n vijftien kinderen die - wisselend van samenstelling - eens in de drie à vier weken bij elkaar komen. Winy stuurt een week van tevoren alle kinderen een e-mail dat er een activiteit is en waar en hoe laat er wordt verzameld. De ouders brengen de kinderen op de afgesproken plaats en dan gaan ze onder begeleiding op pad.

De laatste keer werd o.a. het Tichelterrein in Buren bezocht, wat een zeer succesvolle missie bleek te worden.

Zo'n activiteit staat of valt vaak met de aanwezigheid van één of meer 'deskundigen'. Mensen die net iets meer weten van de natuur en dat met enthousiasme weten over te brengen. En juist dit soort ondernemingen spreekt de jonge 'natuurvorsers' enorm aan. Het verhaal, de uitleg, het waarom van bepaalde zaken. Op de

informatie die deze kinderen, juist op deze leeftijd, in zich opnemen, kunnen ze vaak een heel leven teren. Het kan ook heel bepalend zijn voor wat zij in de toekomst willen gaan doen en kan zelfs een rol spelen bij hun studiekeuze.

Nestkastje timmeren

In oktober van elk jaar komen de begeleiders bij elkaar en wordt een jaarplanning gemaakt. Dat is op zich niet echt moeilijk, maar om bij elke activiteit weer een 'deskundige' weten te strikken, dat is wel eens een uitdaging. De kinderen zijn ook erg enthousiast wanneer er creatief moet worden gewerkt. Denk aan het zelf timmeren van een nestkastje voor koolmees of pimpelmees. De klusgroep van de NVWC maakt de panelen van zo'n kast op maat. De kunst is om daarna alleen of met z'n tweeën zo'n kastje in elkaar te zetten maar dat staat natuurlijk wel duidelijk op de panelen. Ook worden er insectenhôtels gemaakt die net als de nestkastjes thuis een mooi plekje krijgen.

Recent heeft Winy van de penningmeester weer een aantal nieuwe schepnetjes mogen aanschaffen. De groep gaat dan naar een daarvoor geschikt water en gaan op zoek naar waterbeestjes. Kleine visjes, torren, slakken, etc. Alles wat in het water leeft en op naam gebracht kan worden. Dat zijn de toppers voor de jeugd. Lekker klieren in het water. En niet te vergeten: het op naam brengen van nachtvinders. In de tuin van Margreet de Nie aan de Landzichtweg wordt dan op een vrijdagavond een nachtvlinderkast met lokmiddel opgehangen. Op zaterdagochtend opent de groep de kast om aansluitend de 'buit' van die nacht, aan de hand van boekjes, te determineren en op naam brengen.

Begeleiders gezocht

De NVWC is natuurlijk bijzonder trots en zuinig op deze groep. Gelet op de leeftijd van enkele begeleiders zijn we toch wel op zoek naar één of meer nieuwe aanwinsten die het leuk vinden om met zo'n groepje enthousiaste kinderen de natuur in te gaan.

Heeft u zin om eens mee te gaan met een excursie? Weet u misschien zelf al wat meer van de natuur, dan is dit een goede mogelijkheid om uw kennis over te dragen. Maar ook als u het gewoon leuk vindt om als begeleider mee te gaan is dat bijzonder welkom!

Neem daarom gerust eens contact op of maak een afspraak met Winy Verdouw (winyverdouw@gmail.com). Zij zal u vertellen hoe leuk en bijzonder het is om met zo'n groepje op stap te gaan en voor u het weet wordt u misschien net zo enthousiast als zij. ■

Kinderenpagina

door Tijn Smeeman

Moppen en raadsels

Wat krijg je als je een olifant en een mol kruist?

Antwoord: serieuze hopen in de tuin

Waarom vliegen vogels in de winter naar het zuiden?

Antwoord: ze hebben geen zin om te lopen

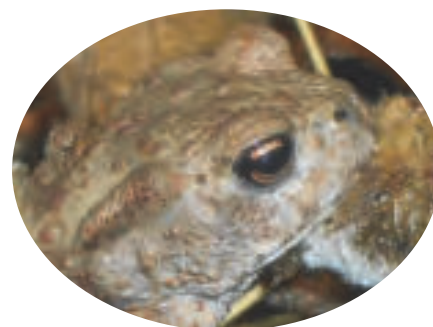

Wilgenknoten.
Foto Harry van de Waardenburg

Wat is dit?

Hieronder zie je een stukje van een foto. Weet jij welk dier dit is?

Oplissing op pag. 30

Horizontaal

1. onnatuurlijk zwemwater
4. speeltoestel
6. heilige (afkorting)
8. Engelse lengtemaat
10. natuur en vogelwacht Culemborg (afkorting)
12. een soort oude cd
14. voegwoord, Jan ... Piet
15. tijdsdeel
16. hulpmiddel om beter te kunnen zien
18. tijdschrift van de NVWC
20. hetzelfde
21. noot van de toonladder
22. voorzetsel
24. geven en ...
25. watervoertuig
28. een bos met takken die sinterklaas vroeger bij zich had
26. omroepstichting
31. dokter voor dieren
34. onder andere (afkorting)
35. smeerspul voor in je haar
36. sterrenbeeld
39. niet voor maar ...
40. spelcomputer
42. het is goed, het is ...
44. hoofdstad van Oostenrijk
47. uitschuifbaar gedeelte van een kast
49. dat heb ik in ... hersteld
50. katholiek feest dat in December wordt gevierd

Verticaal

1. watervoertuig dat door de wind vooruit wordt geblazen
2. tuinvogel met zwarte veren
3. naaldboom
4. uitspraak van verwondering
5. post script (afkorting)
7. kevers
9. plus
11. plaats in Gelderland vlak bij Houten
13. een verfrommeld papiertje
17. ..., hij, wij
18. dier met gewei
19. servies om in te schenken
23. hoofddeksel van een indiaan
25. meubel om op te slapen
27. watervogel
29. ... & drinken
30. onderdeel van een T-shirt
32. waterdruppels die uit de lucht vallen
33. wekdier met huisje op zijn rug
36. een noot van de toonladder
37. pijnkreet
38. ... Loop
41. iemand uit Ierland
42. Engels voor 1
43. boom
45. als de zee ver weg is
46. Europees kampioenschap (afkorting)
48. verleden tijd van ik eet: ik ...

Ga je ook mee naar buiten?

Ben je een kind dat houdt van de natuur en altijd op zoek is naar bijzondere dingen? Dan is de jeugdclub van de Natuur en Vogelwacht echt iets voor jou! De jeugdclub organiseert op zeker één zaterdagmiddag van de maand een activiteit die ongeveer twee uur duurt. We trekken erop uit met verrekijkers om vogels te spotten en naar ze te luisteren. We zoeken naar sporen en kruipen naar een holletje. We gaan met bakjes en schepnetten op ontdekkingsstocht in sloten en moerassen of we zoeken stenen langs de Lek. We pluizen uilenballen uit, maken vetbollen of timmeren een voederplank. Soms hebben we een speciale gast die heel veel kan vertellen over vogels, vlinders. Insecten of stenen. En ... we zorgen ook voor wat te drinken met iets lekkers erbij!

Lid worden

We willen natuurlijk graag dat je lid wordt. Je mag eerst drie keer meedoen om te kijken of je het leuk vindt. Je mag ook een vriend of vriendinnetje meenemen. Als je ouders/verzorgers al lid zijn, kost het lidmaatschap € 10 per jaar in plaats van € 20. Het aanmeldingsformulier staat op onze website: www.nvwc.nl, vul dit samen met je ouders/verzorgers in en stuur het naar ledenadmin@nvwc.nl.

Wil je meer weten?

Op www.nvwc.nl vind je het jaarprogramma met alle jeugdactiviteiten.

Een mailtje sturen kan ook, naar jeugdcoor@nvwc.nl.

Fotowedstrijd Natuur in de buurt

Alle maandwinnaars tot nu toe dames

door **Gabrielle van Appeldoorn**

De fotowedstrijd *Natuur in de buurt* wordt gehouden van 1 april tot 1 oktober 2017. Iedere maand ontvangt de publiekswinnaar een ingelijste afdruk van 30 x 40 cm van de winnende foto. Eerst gaat de vakjury aan de slag en kiest uit de inzendingen de vier mooiste foto's. Daarna kan het publiek tien dagen lang via de Facebookpagina van de NVWC en via de website van de Culemborgse Courant aangeven welke foto hun favoriet is.

Mei: Annemieke Fleer met een parmantige winterkoning

Tot winnaar van de maand mei werd uitgeroepen Annemieke Fleer. Haar winnende foto, een parmantige winterkoning is vanuit haar eigen tuin gefotografeerd. "Ik vind dat zo'n leuk vogeltje, en het zingt zo prachtig." Annemieke fotografeert graag, en het liefst maakt ze foto's die niet zo gewoon zijn. Ze laat kinderen in haar kinderpraktijk ook foto's maken van allerlei thema's, als vorm van rouwverwerking. De ingelijste winterkoning geeft Annemieke aan haar vader van 90, die nog steeds een groot vogelliefhebber is.

Juli: Lara Zielhorst met een landkaartje tussen het koolzaad

Lara Zielhorst (8 jaar) werd de winnaar van de maand juli. Met haar opa ging ze op pad om foto's te maken in het veld. Ze vond het heel spannend of haar foto zou winnen en is heel blij met de mooie ingelijste afdruk. Lara is al een paar jaar lid van de jeugdgroep en doet heel vaak mee aan de activiteiten die voor de jeugd georganiseerd worden. Schepnetten in slootjes, stenen zoeken langs de Lek en uilenballen pluizen, zijn favoriet bij haar. "Bij het pluizen vind je allemaal botjes van verschillende muissorten en het is leuk om die botjes dan op de goede plek op het voorbeeld te plakken". ■

Juni: Sandra Aardeman met een groene kikker tussen waterplanten

Sandra Aardeman was de winnaar van de maand juni. Fotografie en vissen zijn gezamenlijke hobby's van Sandra en haar vriend waardoor ze vaak aan de waterkant te vinden zijn. In de avondzon aan de Linge viel haar oog op de kikker tussen de waterplanten. Ze had haar nieuwe camera bij zich en schoot een prachtige opname. Thuisgekomen bekeek ze de foto nog eens goed, voegde wat extra contrast toe en bereikte daarmee een schitterend resultaat. Sandra doet regelmatig mee aan fotowedstrijden en valt dan nog wel eens in de prijzen. Ze was erg blij met de ingelijste afdruk: "Die kan ik zo ophangen en krijgt zeker een mooi plaatsje".

DE NVWC-FOTOWEDSTRIJD WORDT GESTEUND DOOR DE VOLGENDE SPONSORS:

Fotoculemborg

culemborgsecourant.nl

Heb je affiniteit met kinderen, natuur of onderwijs?

Dan is NME Culemborg op zoek naar jou!

NME Culemborg zoekt versterking van haar vrijwilligersploeg! Zonder de hulp van alle vrijwilligers zou het niet mogelijk zijn om de Heuvelactiviteiten te organiseren. Kom jij ze helpen? Er zijn drie verschillende mogelijkheden.

Drijwilliger organisatietalent

Een projectgroep die bestaat uit (vrijwillige) organisatietalenten, de beheerder van de kinderboerderij en de adviseur natuur- en milieueducatie van de gemeente Culemborg zorgen ieder jaar weer voor een goed gevuld programma.

Je hebt een actieve inbreng bij de voorbereiding van de Heuvelactiviteiten. Minimaal één keer per jaar ben je zelf projectleider van een Heuvelactiviteit, waarbij je kunt rekenen op de ondersteuning van een enthousiaste ploeg vrijwilligers. Daarnaast lever je een bijdrage bij het samenstellen van het jaarprogramma. We vergaderen 6 keer per jaar anderhalf uur op een doorweekte avond bij Kinderboerderij de Heuvel. De projectgroepen werken ook mee op de zondagmiddagen zelf.

Drijwilliger activiteiten

Als activiteitenbegeleider help je mee tijdens de zondagmiddagactiviteiten op kinderboerderij De Heuvel. Er zijn per jaar tien activiteiten op zondagmiddagen van 12.30 tot 17.30 uur. Je kunt zelf aangeven bij welke activiteiten je wilt helpen. Om het huidige, hoge niveau van de activiteiten te kunnen handhaven, heeft NME Culemborg versterking nodig voor de vrijwilligersploeg.

Drijwilliger natuurtuin De Heuvel

Heb jij groene vingers en wil jij helpen met het onderhouden van de natuurtuin op kinderboerderij De Heuvel? De huidige vrijwilligerspool is naarstig op zoek naar versterking. Werkzaamheden en tijden zijn in nader overleg te bepalen.

Ben je geïnteresseerd in één van deze activiteiten als vrijwilliger, neem dan contact op met Pauline Hoevenaars via p.hoevenaars@culemborg.nl

Knotseizoenen winter 2017-2018

door Harry van de Warenburg

Het 44ste knotseizoen (!) van de Knotwerkgroep gaat binnenkort weer van start. Vanaf 1974 wordt dus al door vrijwilligers van de NVWC in de omgeving van Culemborg aan landschapsonderhoud gedaan. In al die jaren zijn honderden bomen gesnoeid op tal van locaties. Een aantal locaties worden in een cyclus van ongeveer 4 tot 5 jaar bezocht. Vele bomen zijn dus meerdere malen gesnoeid door onze vrijwilligers. Ook komend seizoen vindt het snoeien plaats op drie bekende locaties.

Met de beheerders en eigenaren is overeenstemming bereikt. Onder voorbehoud van het verlenen van een stookvergunning voor het afvalhout op twee van de drie plekken, is het programma rond. Op de derde locatie – Fort Werk aan het Spoel – gaan wij er vanuit dat de gemeentelijke versnipperaar wordt ingezet.

Naast de vaste kern van snoeiers en opruimers hopen wij ook nieuwe gezichten te verwelkomen. Jong en oud kunnen een bijdrage leveren. Niet alleen van belang voor natuur en landschap maar ook voor eigen lijf. Dit werk past goed in het advies van de gezondheidsraad voor de gewenste dagelijkse lichamelijke inspanning en ontspanning.

De agenda is als volgt:

Zaterdag 18 november: Vervolg knotdag februari Beusichemsedijk tegenover trektelpost NVWC + start familie Van Malssen Weidsteeg/Beusichemsedijk
Zaterdag 9 december: Van Malssen, Weidsteeg/Beusichemsedijk
Zaterdag 13 januari: Van Malssen, Weidsteeg/Beusichemsedijk
Zaterdag 3 februari: Zuidkant Fort Werk aan het Spoel
Zaterdag 24 februari: Zuidkant Fort Werk aan het Spoel en/of reservedag
Op Werk aan het Spoel wordt de werkgroep ondersteund door vrijwilligers van het fort.

Zoals elk jaar wordt het resthout versnipperd of verbrand. Het mag ook door vrijwilligers worden meegenomen (dun of dik maakt niet uit). Voorwaarde is wel dat het nog op snoeidag wordt meegenomen en dat er wordt meegewerkt. Het snoeiterrein wordt opgeruimd achtergelaten. Alleen in

overleg met ons en/of de eigenaar van het terrein kan hiervan worden afgeweken.

Op de website van de NVWC en in de pers verschijnt ruim voor de snoeidag nadere informatie.

Harry van de Warenburg tel. 0345 – 514 358 of 06 – 447 047 54
Wim Smits tel. 0345 – 501 671

Broedvogels van de Goilberdingerwaard 2012-2016

Heeft de beheerwijziging effect gehad op de vogelstand?

tekst en fotografie: Jouke Altenburg

De Goilberdingerwaard vormt samen met de Baarsewaard een karakteristiek stuk uiterwaarden-natuur in het werkgebied van de NVWC. Het beheer van de Goilberdingerwaard is in de afgelopen jaren gewijzigd. Ook werd op last van Rijkswaterstaat het 'Stroomlijnproject' uitgevoerd. Met frequente broedvogelinventarisaties houden enkele vogelwerkgroepleden de vinger aan de pols.

Rond de eeuwwisseling is de Goilberdingerwaard heringericht in het kader van Ruimte voor de Rivier. Door een grootschalige verlaging van het grondniveau en creatie van waterpartijen met flauwe oevers moeten hoogwaterpieken van de Lek beter kunnen worden opgevangen. Daarnaast heeft het gebied een recreatiebestemming, met Werk aan 't Spoel als belangrijke trekpleister.

De ca. 36 ha. grote Goilberdingerwaard (exclusief de Armenboomgaard) bestaat uit een grote waterpartij met een opvallende zaag-standstructuur en omliggend kruidenrijk grasland met ruigte. Het gebied wordt aan de westzijde omzoomd door de monumentale kastanjabomenrij langs het inundatiekanaal van fort Everdingen en aan de oostzijde door de oude knotwilgenrij om de Armenboomgaard. Aan de noordzijde stroomt de Lek en aan de zuidzijde ligt de Goilberdingerdijk.

Beheer(visie) en wijzigingen daarin

Na de herinrichting werd het gebied jaarrond begraasd door een kudde vrijlopende galloways. Galloways zijn een rustig runderras, dat zich solo dan wel in kleine groepjes door een gebied verplaatst. In het groeiseizoen werd de begrazingsdruk verhoogd door extra inscharing van brandrode runderen. Eens in de vier tot vijf jaar werd (pleksgewijs) geklepeld om opgaand (wilgen-)struweel terug te zetten. Zo ontstond in een jaar of tien een door bezoekers hoog gewaardeerde, ruige, natuurrijke uiterwaard, waarin ook deels kon worden 'gestruind'.

Voorafgaand aan de beheeroverdracht van de gemeente Culemborg naar eigenaar Geldersch Landschap en Kasteelen (GLK) is de Goilberdingerwaard in het najaar van 2012 grootschalig geklepeld. Een deel van de oude meidoornstruwelen werd daarbij niet ontzien. De galloways werden door de gemeente voor de overdracht verkocht, omdat deze dieren niet pasten in de natuurvisie van GLK.

Ook in het najaar van 2015 is er in het gebied grootschalig boom- en struikopslag geklepeld en gerooid, ditmaal in het kader van het project 'Stroomlijn', dat in opdracht van Rijkswaterstaat is uitgevoerd. Het Stroomlijnproject heeft als doel de uitgangssituatie van de vegetatie aan te passen zodat bij hoogwaterperiodes het rivierwater vlot door kan stromen. Hoge cultuurhistorische en dito natuurwaarden konden aanleiding zijn voor het afwijken van het projectmotto 'de vegetatie kort de winter in, tenzij'.

De NVWC heeft tijdens de planvorming van Stroomlijn (met enig succes) gepleit voor behoud van de oude meidoornhagen, de rietpartijen en zorgvuldig omgang met de locaties waar waardevolle stroomdalvegetatie aanwezig is, o.a. echte kruisdistel, kattendoorn, wilde reseda, muurpeper en vetkruidsoorten. Opvallend genoeg is

het terreindeel dat in eigendom is van Rijkswaterstaat (de strook met de voormalige zomerdijk, tussen de gegraven waterpartij en de Lek) tot op heden nog niet onder handen genomen in het kader van 'Stroomlijn'.

Direct na de uitvoering van 'Stroomlijn' werkzaamheden heeft GLK in het najaar van 2015 in de Goilberdingerwaard schrikdraadafrasteringen aangebracht, waardoor vee en publiek van elkaar zijn gescheiden. Ook buiten het begrazingsseizoen zijn deze terreindelen daardoor uitgesloten van betreding door publiek. GLK gaat op grond van haar natuurvisie uit van extensieve seizoensbegrazing van ongeveer 1 mei tot 1 november met jong- en vleesvee van pachters. GLK heeft daarbij een voorkeur voor 'oude' veerassen. Het ingeschaarde vee graast meer kuddegewijs dan galloways. Het jongvee gedraagt zich bij vlagen ook onstuimig, zeker in de dagen direct na het inscharen (pers. obs.). Voor grondbroedende vogels kan dit gedrag slecht uitpakken: hun nesten en kuikens kunnen worden vertrappt. Ook de vegetatie(structuur) wordt anders door de beperking van de begrazing tot het zomerhalfjaar en het andere gedrag. De vegetatie van het zuidelijke deel van de Goilberdingerwaard wordt sinds 2016 niet alleen begraasd, maar ook gemaaid. Het maaisel wordt (als het goed is) afgevoerd.

Methode

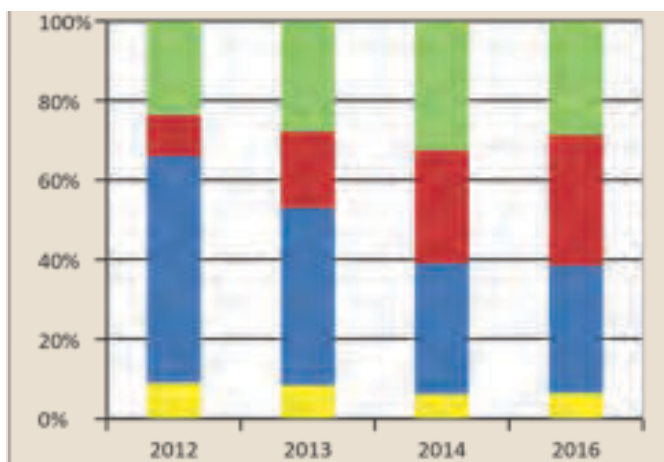
Veldwerk

De Goilberdingerwaard is in 2012 geteld op een beperkt aantal soorten (BMP-B) (van Dijk & Boele 2011). In 2013, 2014 en 2016 is de BMP-A (=alle soorten) methode toegepast, waarbij gebruik gemaakt is van digitale invoer in het veld (AVIMAP). De territoria zijn na afloop van het veldseizoen bepaald met de autoclusteroutine van Sovon. Het aantal niet-broedende ganzen (de surpluspopulatie) is in het opmerkingenveld bijgehouden.

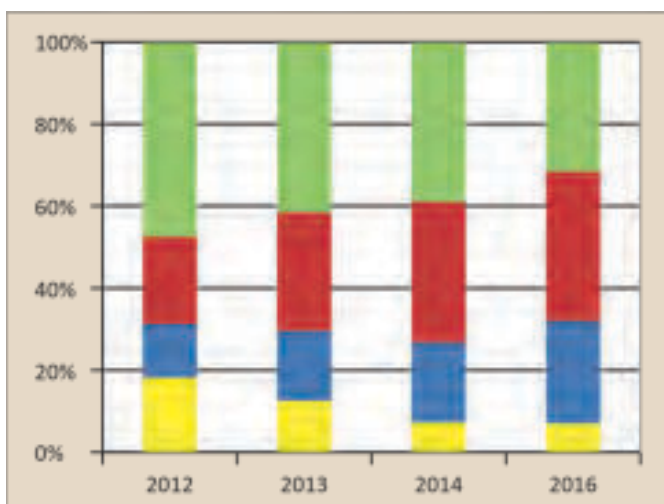
Analyse

Van Turnhout et al. (2007) gebruikten vier ecologische groepen voor een analyse van de landelijke effecten van natuurontwikkeling in de uiterwaarden op vogels: pioniervogels, water- & moerasvogels, weide- & ruigtevogels en struweel- & bosvogels. Bij de trendanalyse in dit artikel zijn alleen de soorten betrokken die in alle vier de onderzoeksjaren op aantallen zijn gekarteerd. Zes soorten, waarvan in 2012 alleen de aanwezigheid (presentie) is vastgesteld, worden daarmee voor een goede vergelijkbaarheid buiten beschouwing gelaten. Ook de twee vastgestelde spechtensoorten (2016) zijn buiten beschouwing gelaten. Deze zijn alleen in de uiterste gebiedsranden en niet in het gebied zelf vastgesteld. De Goilberdingerwaard is deels eigendom van Rijkswaterstaat

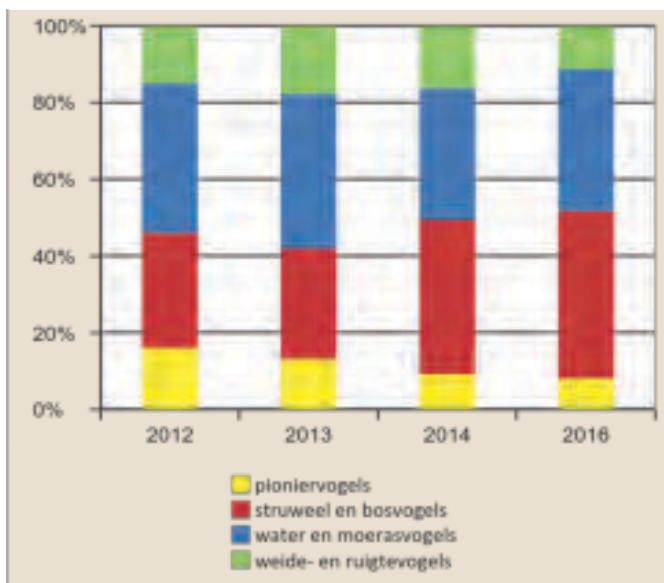
(zomerdijkzone); de rest van het gebied is eigendom van Geldersch Landschap en Kasteelen. Voor een achttal moeras- en ruigtesoorten wordt het aantal vastgestelde territoria in beide terreindelen voor de jaren 2012 en 2016 vergeleken. Bij ontbreken van een digitale kadastrale eigendomskaart en GIS-software is de verspreidingskaart (autocluster) van deze soorten op het oog naast de kadastrale kaart gelegd. Deze werkwijze kent dus zijn beperkingen.

Grafiek 1: Procentuele verdeling van het aantal territoria voor de vogelsoorten die in alle onderzoeksjaren op aantallen zijn gekarteerd, onderverdeeld naar de vier ecologische groepen

Grafiek 2: Procentuele weergave van het aantal territoria per soortgroep exclusief ganzen (22 territoria)

Grafiek 3: Procentuele verdeling van de territoria over de vier soortgroepen, zonder de territoria van grasmus en bosrietzanger

De telresultaten

In 2016 zijn 268 territoria vastgesteld van 50 soorten: beide het hoogste aantal uit de inventarisatiereeks (zie tabel achteraan artikel). Negen van de 50 soorten komen voor op de Rode Lijst (van Beusekom et al. 2005) met in 29 totaal territoria. Drie soorten staan op 'Oranje lijst': Kievit, scholekster en spreeuw (Vogelbalans 2013). De methodiek van de 'Oranje lijst' is ontwikkeld door Vogelbescherming en Sovon om bijtijds te kunnen signaleren of een soort op termijn in de gevarenzone dreigt te raken.

De 50 soorten zijn niet evenredig over de vier ecologische groepen verdeeld:

- 2 soorten pionier vogels - 15 territoria, waarvan 14 visdiefparen;
- 7 soorten weide- en ruigtevogels - 73 territoria, gedomineerd door 30 territoria van de grasmus en 26 van de bosrietzanger;
- 18 soorten water- en moerasvogels - 95 territoria, met een flink aandeel ganzen (22 territoria);
- 23 soorten struweel- en bosvogels - 85 territoria, waarvan 17 territoria van de fitis en 10 van de tijaftaf.

De vogelbevolking van de Goilberdingerwaard wordt in belangrijke mate bepaald door de water- en moerasvogels en een aantal ruigten- en struweelvogelsoorten. Van de 23 soorten struweel- en bosvogels komt een aantal soorten vooral of uitsluitend in de boomranden van het gebied voor, bijvoorbeeld grote bonte specht en koolmees. Het voorkomen van deze soorten zegt niet veel over de kwaliteit en het beheer van de open delen van de Goilberdingerwaard. Grafiek 1 geeft de ontwikkeling tussen 2012 en 2016 van de vier ecologische groepen weer.

Discussie

In 2013 is gestart met seizoensbegrazing in plaats van jaarrond begrazing. In het najaar van 2015 zijn de werkzaamheden van het project Stroomlijn uitgevoerd. In 2016 zijn de zuidelijke delen van de Goilberdingerwaard voor het eerst gemaaid. Het aantal soorten is sinds 2012 toegenomen: van 34 (2012) naar 50 (2016). Het aantal territoria ligt meer in dezelfde orde grootte, maar stijgt wel: 240 (2013), 263 (2014) en 268 (2016). Heeft het veranderde beheer dan geen effecten op de vogelstand gehad?

Vergelijken we grafiek 2 met grafiek 1 dan zien we dat het aandeel broedende ganzen van flinke invloed is op de grootte van de blauwe kolomdelen. Zeker in het verleden (2012) was sprake van forse aantallen, met name grauwe ganzen (22) en brandganzen (70). Wellicht is het totaal aantal ganzenparen uit 2012 (N=102) wat geflatteerd omdat beter gelet had kunnen worden op het aandeel niet-broedende vogels, vooral van de brandganzen. Het aantal broedplekken voor deze soort is namelijk heel beperkt: de groepsschuilplaatsen ('bunkers'). Daar ondervinden ze ook nog concurrentie van de grotere en sterk territoriale grote Canadese ganzen. Laten we de ganzen buiten beschouwing (grafiek 2) dan zien we dat het aandeel watervogels (vooral eendensoorten) sinds 2013 iets toe lijkt te nemen. Een flink deel van deze soorten maakt gebruik van de oeverzone als dekking c.q. broedlocatie. De oeverzone van de zaagtanden is bij de Stroomlijn-actie redelijk gespaard.

Afname aandeel weide- en ruigtevogels

Ook de grote aantallen bosrietzangers en grasmussen (in totaal 56 van de 268 territoria in 2016) hebben grote invloed op de soortgroepverdeling. Wanneer we deze twee ruigtesoorten buiten beschouwing laten blijkt uit figuur 3 dat de afname van het aandeel weide- en ruigtevogels doorzet. Dat verwacht je niet direct bij een toename van het weide-achtig karakter van de uiterwaard door het gevoerde beheer. Versluisde veranderingen?

De zone met de zomerdijk is eigendom van Rijkswaterstaat. Daar hebben (nog) geen extra beheerwerkzaamheden in het kader van 'Stroomlijn' plaatsgevonden. Deze zone maakt qua oppervlakte on-

Grote Canadese gans (foto rechts)

De Nederlandse broedpopulatie bestaat uit nazaten van losgelaten of ontsnapte vogels. De eerste 'wilde' broedgevallen, vanaf 1974, mislukten veelal door afschot en verstoring. Dit hield een stormachtige kolonisatie van Nederland echter niet tegen. Deze vond vooral plaats vanuit kernen in Noord- en Zuid-Holland en het westen en midden van Noord-Brabant. Door nakomelingen van mengparen (bijvoorbeeld met brandgans of grauwe gans) vertoont een deel van de grote Canadese ganzen 'onzuivere' kenmerken.

De grote Canadese gans broedt in de Goilberdingerwaard vooral op de groepsschuilplaatsen die volledig in het water liggen

Koekoek (foto links)

In Het Jaar van de Koekoek (2017) mag deze intrigerende soort niet ontbreken. De broedbiologie spreekt tot de verbeelding: een koekoekvrouwje legt haar eieren in het nest van een waardvogel, zoals kleine karekiet, hegenmus, graspieper of witte kwikstaart. Het koekoeksei heeft een soortgelijke tekening als de eieren van de gastouders. Het koekoeksjong wurmt zijn/haar stiefbroertjes en -zusjes na het uitkomen onverbiddelijk het nest uit. Nick Davies verhaalt er adembenemend over in zijn boek 'de koekoek'. De koekoek is wijd verbreid in Nederland, maar nergens talrijk. De stand nam sinds 1985 (en vermoedelijk eerder) flink af. Afname van waardvogelsoorten en van voedsel (vooral rupsen) zijn belangrijke factoren.

De koekoek is maar een paar maanden in ons land. De British Trust for Ornithology heeft een aantal koekoeken met een satellietzender uitgerust. Hun reizen zijn door iedereen te volgen: <https://www.bto.org/science/migration/tracking-studies/cuckoo-tracking>.

In de Goilberdingerwaard is de koekoek vooral te horen vanuit de boompartijen langs de randen en de meidoornstruwelen in de waard.

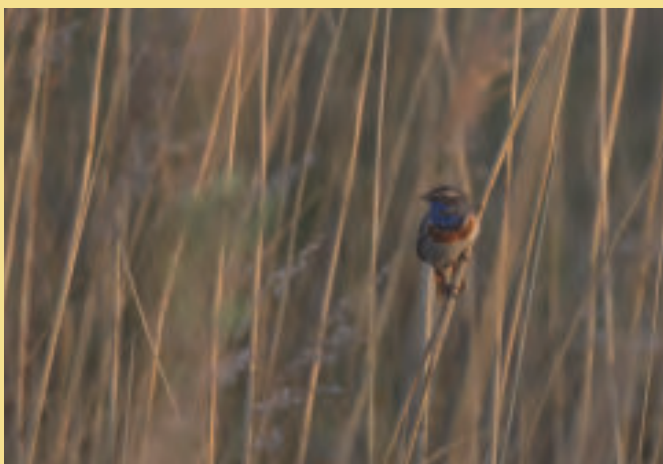
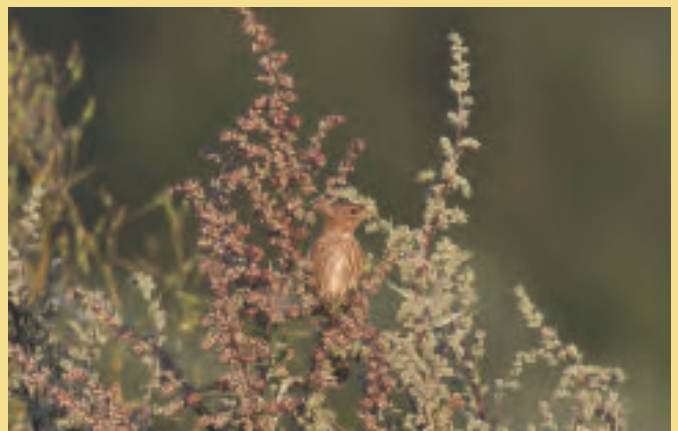

Kneu (foto rechts)

Kneuen komen in grote delen van het land voor, maar zijn het talrijkst in gebieden met veel bouwland en kruidenvegetaties in Noord-Nederland, Flevoland en Zeeland. Grote bosoppervlaktes worden gemeden, het voorkomen in stedelijk gebied is doorgaans schaars. De landelijke verspreiding veranderde weinig sinds 1975, de aantallen kelderden echter. Voedselgebrek en verminderde nestgelegenheid spelen daarbij een rol.

Vanaf half juli vormen zich groepen kneutjes op voedselrijke plekken. Half september begint de trek, waarbij ook vogels uit noord-oostelijker landen Nederland passeren. De doortrekkie valt in de eerste helft van oktober, waarna de trek eind oktober grotendeels voorbij is. In de winter zijn kneuen niet dik gezaaid. De eigen broedvogels vertoeven dan in Zuidwest-Europa of Noord-Afrika.

Wanneer je in het voorjaar vanaf de Lekdijk de ruigteplekken en kleine struikjes goed afzoekt, zul je vast een of meer kneutjes zien.

Blauwborst (foto links)

De blauwborst komt wijd verspreid over laag Nederland voor; hij kan er in moerassen met struikopslag talrijk zijn. Vaak hoor je als eerste zijn gevarieerde liedje: een samenraapsel van allerlei imitaties, waarin op een gegeven moment altijd een 'aanlopend fietswiel' te horen is. De soort nam in de twintigste eeuw af door ontginning en ontwatering van vele broedplaatsen. Sinds ongeveer 1970 nam de stand weer spectaculair toe. Nieuwe broedlocaties in de Oostvaardersplassen, de Biesbosch, het Lauwersmeer en verbossende laagveenmoerassen werden massaal gekoloniseerd. Tegelijkertijd breidde de soort zich uit vanuit kernen elders in het land. De toename zet nog steeds door.

Nederlandse broedvogels overwinteren in Zuidwest-Europa en West-Afrika. Ze keren vanaf half maart terug. In de Goilberdingerwaard heb je de grootste kans om er eentje in het vroege voorjaar te zien op plekken met een flinke partij riet en wat kleine struikjes. Jonge blauwborsten zijn goed herkenbaar aan de rode onderdekstaartveren.

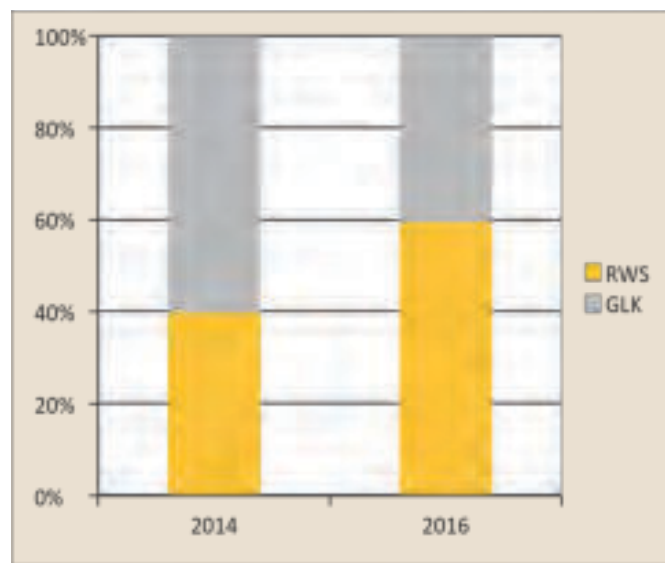
geveer 15% uit van de Goilberdingerwaard (inschatting op basis van Google earth) en wordt gekarakteriseerd door meidoornstruweel en een hoog opgaande kruidenvegetatie met o.a. guldenroede, Canadese fijnstraal, grote engelwortel, koninginnenkruid, chichorei, honingklaver en poelruit (eigen obs., van de Haterd 2012). Een flink deel van de Goilberdingerwaard had voor de Stroomlijn-actie en de beheerwijziging een soortgelijke vegetatie(structuur).

De ruige kruidenstrook is aantrekkelijk broedgebied voor riet- en ruigtevogels als bosrietzanger, grasmus, sprinkhaanzanger et cetera. Tabel 2 vergelijkt het aantal gekarteerde territoria van acht soorten voor 2014 en 2016. Met de beperkingen van de analysemethode in het achterhoofd (zie 2.2) zien we voor een aantal soorten in het terreindeel van GLK – na de klepelactie in 2015 en het veranderde beheer - opmerkelijke veranderingen. Vergelijk de aantallen territoria voor bosrietzanger, rietzanger, sprinkhaanzanger en kneu tussen de beide jaren en tussen de verschillend beheerde terreindelen.

Vergelijken we voor deze soorten de territoriatotalen procentueel (grafiek 4) dan zien we een verschuiving van het zwaartepunt van het GLK deel naar het (veel kleinere) RWS deel. Het is goed te bedenken dat de verschuiving nog wordt 'gedempt' door het grote aantal grasmusterritoria (ca. 30% van het totaal), dat in beide terreindelen vrijwel constant is gebleven. Dat een 'jaar-effect' minder waarschijnlijk is blijkt uit de aantallen bosrietzangers. In het RWS terreindeel werden in 2016 ruim 50% meer territoria van deze

	2014		2016	
	RWS	GLK	RWS	GLK
blauwborst	1	2	1	3
bosrietzanger	12	20	20	6
kleine karekiet	4	1	4	7
rietgors	5	6	5	4
rietzanger	1	2	6	3
sprinkhaanzanger	1	7	6	1
kneu	3	5	4	1
grasmus	12	16	14	16
	39	59	60	41

Tabel 2: Gekarteerde territoria van acht soorten riet- en ruigtevogels, onderverdeeld naar de strook van de zomerrijke (RWS) en het overige terrein (GLK).

Grafiek 4 Procentuele verdeling van het aantal territoria van acht soorten riet- en ruigtevogels (tabel 2) in 2014 (N=98) en 2016 (N=101) over het (nog) niet-'gestroomlijnde' terreindeel van Rijkswaterstaat (RWS) en het 'gestroomlijnde' en anders beheerde terreindeel van Geldersch Landschap en Kasteelen (GLK).

soort vastgesteld als in 2014, terwijl het aantal in het GLK terreindeel voor 2016 ruim 60% lager lag dan in 2014.

Deze verschuiving is niet bij alle soorten zichtbaar. Zo is de toename van de kleine karekiet in GLK terrein waarschijnlijk te danken aan de bij 'Stroomlijn' gespaarde, overstaande rietstukken.

Conclusies

Op basis van het totaal aantal territoria en het aantal (Rode en Oranje lijst-)soorten kan nog steeds gesteld worden dat de Goilberdingerwaard voor broedvogels van aanzienlijk belang is. Het pleidooi van de NVWC tijdens de inspraakronde van het project 'Stroomlijn' voor o.a. een zorgvuldige omgang met de oeverzones (oud riet!) en de oude meidoorns heeft ogenschijnlijk het beoogde effect gehad. Leefgebied bleef aanwezig / kon zich doorontwikkelen voor soorten als blauwborst, kleine karekiet, rietgors en rietzanger. Daarmee bleven ook de waardvogelsoorten voor de koekoek aanwezig!

Wanneer we de telresultaten meer in detail bekijken zijn bosrietzanger, sprinkhaanzanger en kneu fors afgenomen in het GLK terreindeel. In het kleine RWS-terreindeel daarentegen zijn de aantallen van deze soorten in 2016 toegenomen, evenals die van de rietzanger. Deze ontwikkeling correleert met het veranderde beheer in het GLK-terreindeel en de daar uitgevoerde stroomlijnactie. Van bosrietzanger is bekend dat de soort het minder goed doet in agrarisch beheerde uiterwaarden dan in natuurontwikkelingsuiterwaarden (van Turnhout et al. 2007).

Gezien de beperkingen van de methode moet deze analyse slechts als een vingeroefening gezien worden. Lokale vogeltrends zijn verder niet altijd een goede indicator voor de effecten van wijzigingen in inrichting en/of beheer (o.a. Johnson 2007). Denk aan positieve en negatieve factoren die tijdens de trek en/of overwintering spelen. Maar ook tijdens het broedseizoen kunnen aspecten zoals verstoring invloed hebben op telresultaten.

De tijd zal leren of er sprake is van structurele veranderingen in de vogelstand van de Goilberdingerwaard door de beheerwijziging. Alle reden om de vinger aan de pols te blijven houden. De zogenaamde 'vegetatielegger' van Rijkswaterstaat laat bijvoorbeeld in het zaagtandendeel meer ruigte toe dan er nu in de praktijk staat. Op korte termijn is verder van belang hoe Rijkswaterstaat omgaat met het beheer van de zomerrijke zone. Zowel voor de in deze kruidenrijke strook broedende vogels, als voor de rustgevende werking die ervan op de rest van het gebied uitgaat. In de loop van het seizoen ontrekken de hoge kruiden namelijk wandelaars (en honden) aan het zicht van de vogels, die in en rond de waterpartij verblijven.

Dankwoord

Voor de continuïteit van het telwerk kon ik jaarlijks enkele malen een beroep doen op Ries van Griensven en Berry Lucas als vervangend hoofdteiler of medeteiler. Camiel Heunks en Berry Lucas leverden waardevolle suggesties op een eerder concept.

(lees artikel verder op volgende pagina)

Bronvermelding

- van Beusekom R., P. Huigen, F. Hustings, K. de Pater, J. Thissen (2005). Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V. in samenwerking met Vogelbescherming Nederland en Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Boele A., van Bruggen J., Hustings F., Koffijberg K., Vergeer J.W. & van der Meij T. 2017. Broedvogels in Nederland 2015. Sovon-rapport 2017/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- van Dijk A.J. en Boele A. (2011). Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Johnson M.D. (2007). Measuring habitat quality: a review. Condor 109: 489-504.

Kleine karekiet (foto rechts)

De kleine karekiet is een algemene broedvogel van rietmoerassen en -stroken. Ze komen in de uiterwaarden maar bijvoorbeeld ook in de sloten van de wijken Goilberdingen en Parijsch voor. Doorgaans geldt: hoe meer riet, des te meer kleine karekieten. De aantallen en dichtheden in het waterrijke westen en noorden van het land zijn dan ook hoger dan op de zandgronden. De landelijke aantallen zijn sinds ongeveer 1960 toegenomen en vanaf 1990 gestabiliseerd. Een duidelijke relatie met de neerslaghoeveelheden in de Sahelzone, zoals bij de rietzanger, is niet aangetoond.

De eerste kleine karekieten arriveren gewoonlijk na half april; de meerderheid komt pas in de loop van mei aan. De wegtrek vindt plaats van begin juli tot ver in oktober.

Rietzanger (foto links)

Rietzangers zijn aanwezig van eind maart tot begin oktober. Jonge vogels verlaten de nestomgeving vanaf eind juni. De echte wegtrek begint in juli en kent een piek in augustus.

In West- en Noord-Nederland is de rietzanger een talrijke broedvogel in allerlei moerassen en soms ook in riet langs sloten in boerenland. Op de hoge gronden is de rietzanger ronduit schaars. De landelijke stand nam tussen ongeveer 1970 en 1985 sterk af. In deze tijd raakten ook de moerassen op de hoge gronden hun rietzangers merendeels kwijt. De toename vanaf met name 1995 is in feite enig herstel van deze inzinking. De neerslag in de Sahel is bepalend voor de winteroverleving en speelt een doorslaggevende rol in de landelijke trend. Uitbundige regenval in de Sahel zorgt voor een betere overleving. Het gevolg: forse aantallen rietzangers in Nederland (zoals in 2011). Grote droogte in de Sahelzone leidt tot een laag populatiepeil.

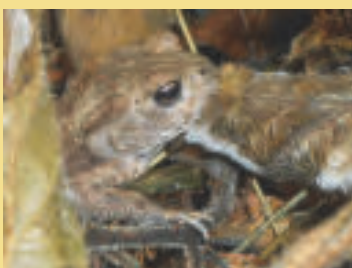
Fitis (foto onder)

De fitis is uiterlijk lastig te onderscheiden van de tjiftjaf. Maar zodra hij zijn snavel opendoet is het verschil meteen duidelijk: het weemoedige 't-is-mooi-weer-maar-morgen-zal-het-minder-zijn' is aanzienlijk melodieuzer dan het staccato 'tjif-tjaf-tjif-taf'. De fitis is een lange-afstands-trekker, die jaarlijks vanaf eind maart weer aanwezig is. De landelijke verspreiding van de fitis is al enkele decennia ongewijzigd. De landelijke aantallen nemen echter af. Dit heeft deels te maken met veranderd bosbeheer, waardoor er minder jong bos (broedgebied) beschikbaar is. De Nederlandse trend past echter goed bij de Europese aantalsontwikkeling. Dit wijst op een gemeenschappelijke oorzaak, die op een grote geografische schaal speelt.

Oplossing kinderpagina

Fotoraadsel: Pad

soort	2012	2013	2014	2016	Rode en Oranje	trendanalyse
Pioniervogels						
bergeend	1	3	1	1		x
kluut	1	2			O	x
visdief	16	12	13	14	R	x
Water- en moerasvogels						
fuut		1	2	3		x
knobbelzwaan	1		1			x
grauwe gans	22	7	8	4		x
soepgans	1	1				x
Grote Canadese gans	7	11	4	5		x
brandgans	70	45	25	12		x
nijlgans	2	4	1	1		x
krakeend	p	10	7	4		
wilde eend	p	11	7	8		
soepeend			1	1		x
zomertaling				1	R	x
slobeend		10	1	1	R	x
kuifeend	2	7	2	5		x
waterhoen	p	1	1			
meerkoet	p	9	9	8		
ijsvogel				2		x
blauwborst	2		3	4		x
sprinkhaanzanger			8	7		x
rietzanger			3	9		x
kleine karekiet	6		5	11		x
rietgors	1	4	11	9		x
Weide- en ruitvogels						
fazant		4	6	6		
scholekster	6	4	3	3	O	x
kievit	1	4		1	O	x
tureluur	1	3			R	x
graspieper			1		R	x
witte kwikstaart	1	4	1			x
roodborsttapuut			1	2		x
bosrietzanger	17	22	32	26		x
grasmus	16	17	28	30		x
kneu	5	2	8	5	R	x
Struweel- en bosvogels						
holenduif		1	3	4		x
houtduif		2	3	4		x
koekoek	2		1	2	R	x
steenuil		1	1		R	x
groene specht				1	R	
grote bonte specht				2		
winterkoning	1	2	7	9		x
heggenmus	2	1	3	2		x
roodborst		1				x
merel		4	4	6		x
zanglijster			1			x
tuintuiter	1	2	1	3		x
zwartkop	1	2	5	4		x
tijftjaf		6	7	10		x
fitis	10	6	13	17		x
grauwe vliegenvanger				2	R	x
staartmees			1			x
matkop				1	R	x
pimpelmees		2				x
koolmees	p	2	4	3		
boomkruiper		1	3	3		x
ekster		1	1	1		x
zwarte kraai		2	2	1		x
spreeuw				1	O	x
ringmus	p	1	1	2	R	
vink	1	3	4	2		x
groenling				1		x
putter	1	2	5	4		x
Getelde soorten	38	43	48		14 (R) +	
Presentie soorten	6				3 (O)	
TOTAAL Territoria	200	240	263	268		

Tabel 1 : Goilberdingerwaard Telresultaten 2012-2016

van Turnhout C., M. van der Weide, G. Kurstjens en R. Leuven (2007). Natuurontwikkeling in de rivieruiterwaarden. Hoe reageren de broedvogels? De Levende Natuur 108/2: 52-57.

Vogelbalans (2013). Thema 'Ganzen'. Sovon Vogelonderzoek Nederland. Nijmegen.

van de Haterd R. (2012). Landschap en planten in de uiterwaarden. Natuur- en Vogelwacht Culemborg. Hak-al 2012/4: 24-27.

www.kadastralekaart.com

www.sovon.nl

https://staticresources.rijkswaterstaat.nl/binaries/Uitleg%20legenda%20Vegetatielegger_tcm174-367384_tcm21-20335.pdf

<https://demo-geoservices.rijkswaterstaat.nl/vegetatielegger/>

<https://www.bto.org/science/migration/tracking-studies/cuckoo-tracking>

Voor de soortportretjes is geput uit de beschrijvingen op www.sovon.nl ■

Agenda

Indien deze Hak-al
onbezorgbaar, retour aan:
NWWC
Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg

Oktober

iedere zaterdag		Trektellen
vrijdag	06	Herfstkamp (6-8 okt.) Kampina
zaterdag	07	Eurobirdwatch/Trektellen
zaterdag	07	Vogels in de buurt
zaterdag	07	Jeugdactiviteit - muizenvallen
dinsdag	10	Bestuursvergadering
vrijdag	13	Vlieland-weekend 13-15 okt
woensdag	18	Lezing
zaterdag	28	Jeugdactiviteit - paddenstoelen Plantage

November

iedere zaterdag		Trektellen
zaterdag	04	Vogels in de buurt
zondag	05	Kopijdatum Hak-al
dinsdag	07	Bestuursvergadering
woensdag	15	Lezing
zaterdag	18	Knotten
zaterdag	25	Jeugdactiviteit - microscoop

December

zaterdag	02	Vogels in de buurt
zaterdag	09	Knotten
dinsdag	12	Bestuursvergadering
woensdag	13	Insecten-op-naam-breng-avond
zaterdag	16	Jeugdactiviteit - timmeren
woensdag	20	Lezing

Deadline kopij Hak-al nr. 4: 10 november